TARİH Dünyası

صایی ۸ اوجوسی

Dünyası Paviyonu.

TARİH Dünyası

ON BEŞ GÜNDE BİR ÇIKAR

★ Yıl 1 - Sayı 8 ★ 1 Ağustos 1950 ★

Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden

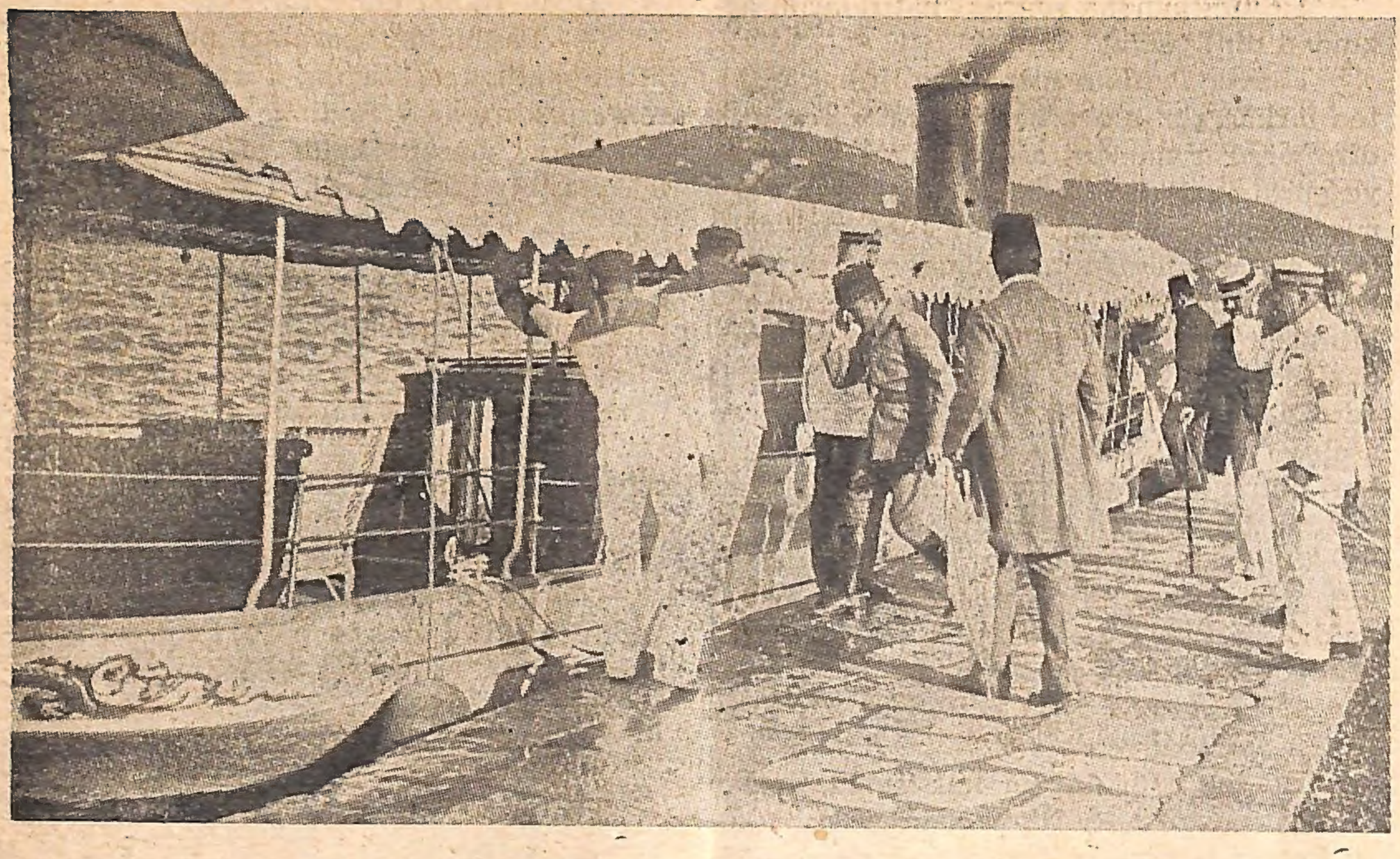

Enver Paşa, Umumî Harbde, Heybeliadadan çatanaya binerken

Enver Paşanın Madalyalı Muhafızı

Enver Paşanın hayatına dair bilinmiyen birçok hakikatleri ortaya koyan bu yazı, son hafta içinde Mısırda El-İsneyn mecmuasında neşredilmiştir. Vakaları, Enver Paşanın sadık bir bendesi olan Salih Fadıl anlatmıştır.

Enver Paşanın sadık bendesi Salih Fadıl

Salih Fadıl, âdeta canlı bir tarih... Yedi dil bilen, konuşkan, zeki ve hâfızası yerinde bir adam...

Bugün Mısır hükûmetinin (Resmî Katar) ında bir hademe olan bu zat, aslen Sudanlıdır. On üç yaşında iken İskenderiye ile Akdeniz limanları arasında işleyen vapurların birinde hademe olarak hayata atıldı. Birinci Dünya Harbi patlayınca, Sadrıâzam Prens Sait Halim Paşanın konağına girdi. Kısa bir müddet sonra, bir gün Prens Sait Halimin sofrasında yemek yiyen Enver Paşa; o sırada servis yapan Sudanlı garsonların hizmetinden memnun olduğunu, bunlardan kendine bir uşak edinmek istediğini prense söyle-

Salih Fadılın göğsü nişanlarla süslü bir resmi

mesi üzerine, Salih Fadıl ,o tarihten sonra Enver Paşanın hususî uşağı oldu.

Salihin bundan sonraki hâtıralarını ağzından dinliyelim:

«Enver Paşanın hizmetine iltihak ettkiten birkaç gün sonra bana resmî elbise giydirdiler. Bir müddet askerî talim ve terbiye gördüm. Fakat paşanın maiyetinden ayrılmamıştım. Ona hususî bir telefonla bağlı, bitişiğinde bulunan bir odada yatıyordum. Bana, paşanın ahlâkını, bazı huylarını anlatmışlar ve onun sinirli olduğunu, çabuk parladığını, bilhassa kötü haber verildiği zaman, haber vereni öldürecek derecede asabileştiğini bildirmişlerdi. Bununla beraber, bütün kötü haberleri ona bildirmek için benden başka bir vasıta bulamıyorlardı.

Bir gece, yorulduğum için yatağıma erken girmiştim. Çok geçmeden telefonun zili çaldı. Harbiye Nezaretinden telefon ediliyordu. Paşaya, Hasankale ile Trabzonun Ruslar tarafından işgal edildiğini bildirmemi istiyorlardı.

Bu tehlikeli durum karşısında, şaşırıp kalmıştım. Nihayet Allaha sığınarak, bu kötü haberi paşaya naklettim ve odama döndüm. Uyumak üzere iken birdenbire paşayı, resmî elbisesini giymiş bir halde, karşımda gördüm. Bana, derhal giyinip silâhımı yanıma almamı ve Kafkas cephesine gitmeğe hazırlanmamı emretti.

Emrini yerine getirdim.

O günden sonra Enver Paşanın âdeta gölgesi gibi, bütün harb meydanlarında yanından ayrılmadım; onun Anadoludan Arap yarımadasına, Balkanlardan Kafkasa kadar yaptığı bütün yolculuklarına refaket ettim.

Bir gün Lübnanda Sofer denilen bir sayfiye yerinde idik. Enver Paşa, bir iş için dışarıya çıkmıştı. Ben de, ikamet ettiğimiz yerde, yapacağımız yeni bir yolculuk için bavulları hazırlıyordum. Yalnız kalmıştım.

Birdenbire yanıma, iriyarı ve yüzleri maskeli üç kişi girdi. İçlerinden birisi:

— Hizmet ettiğin Enver Paşa, Cemal Paşa gibi zalimdir. Her ikisi de hürriyeti müdafaa eden hür kimseleri asmaktadır. Bu adamları öldürmek için bize yardım etmeni istiyoruz. Bu maksatla buraya geldik...

Dedi ve bana, küçük bir zehir şişesi vererek, bundan bir miktarını paşaya takdim edeceğim kahveye koymamı teklif etti. Sonra, içlerinde biner altın bulunan üç kese verdi.

Enver Paşa döndüğü zaman ona, altın keselerini ve zehir şişesini gösterip hâdiseyi anlattım. Güldü ve bana teşekkür ederek:

— Bu altınlar senindir... Al.

Dedi. Kabul etmedim:

— Paşam, bu paraları ne yapayım?.. Memleketimden uzağım, buralarda da kimsem yo kki ona vereyim...

Paşa, hayrette kaldı ve bu münasebetle bana bir nişan verdi.

⁂

Enver Paşa ile Rumanyada Peşte şehrinde idik. Orada bulunan Türk fırkaları, Alman İmparatoru Vilhelmin önünde resmi geçit yapacaktı. Buna ben de iştirak ettim. Rengimin siyahlığı imparatorun dikkat nazarını çekmiş olacak ki, resmi geçitten sonra, beni huzuruna çağırttı:

— Bu kadar nişanları nasıl kazandın? Halbuki senin yaşın çok küçüktür...

Diye sordu. Bunun üzerine Enver Paşa, kendisine, benim kim olduğumu ve hayatımı anlattı. İmparator, göğsümdeki nişanlara bir daha göz attı ve:

— Bunların içinde bir Alman madalyası görmüyorum...

Diyerek beni, bir demirhaç Alman madalyasiyle taltif etti.

⁂

Bir gün de, Enver Paşayı karargâhında Bulgar Kralı Ferdinand ziyaret etmişti. Balkanların tilkisi diye anılan bu adamın her parmağında üç dört yüzük vardı. Sonradan öğrendim ki, bu yüzüklerdeki taşlar gûya tılsımlı imiş; uğursuzluğa, kıskançlığa, aşka ve bunun gibi şeylere tesiri varmış!

⁂

Üç sene Enver Paşanın hizmetind bulundum. Bu müddet zarfında kendisinden bir gün dahi ayrılmadım. Nihayet Türkistanda vefat edince, Berline gittim. Orada bir şark tatlıcı dükkânı açtım. Bir aralık Viyana gazetelerinden birinde hâtıralarımı neşrettim. Sonra bunları (Ateş ve Kılıç) adı altında bir kitap halinde bastırdım. Frankfurtta bir müddet sinema artistliği yaptım. Oradan Milânoya geçtim, büyük otellerden birinde kahveci oldum... Otele gelenlere takdim ettiğim Türk kahvesi çok makbule geçiyordu. Bu yüzden bir hayli para kazandım.

Nihayet 1927 senesinde memleket hasretine dayanamıyarak İskenderiyeye döndüm, ve şimdiki vazifemle kanaat ederek o parlak mazimin hayaliyle yaşamaya başladım.

Kahire «El-İsneyn» mecmuasından
Çeviren: S. M. Y.

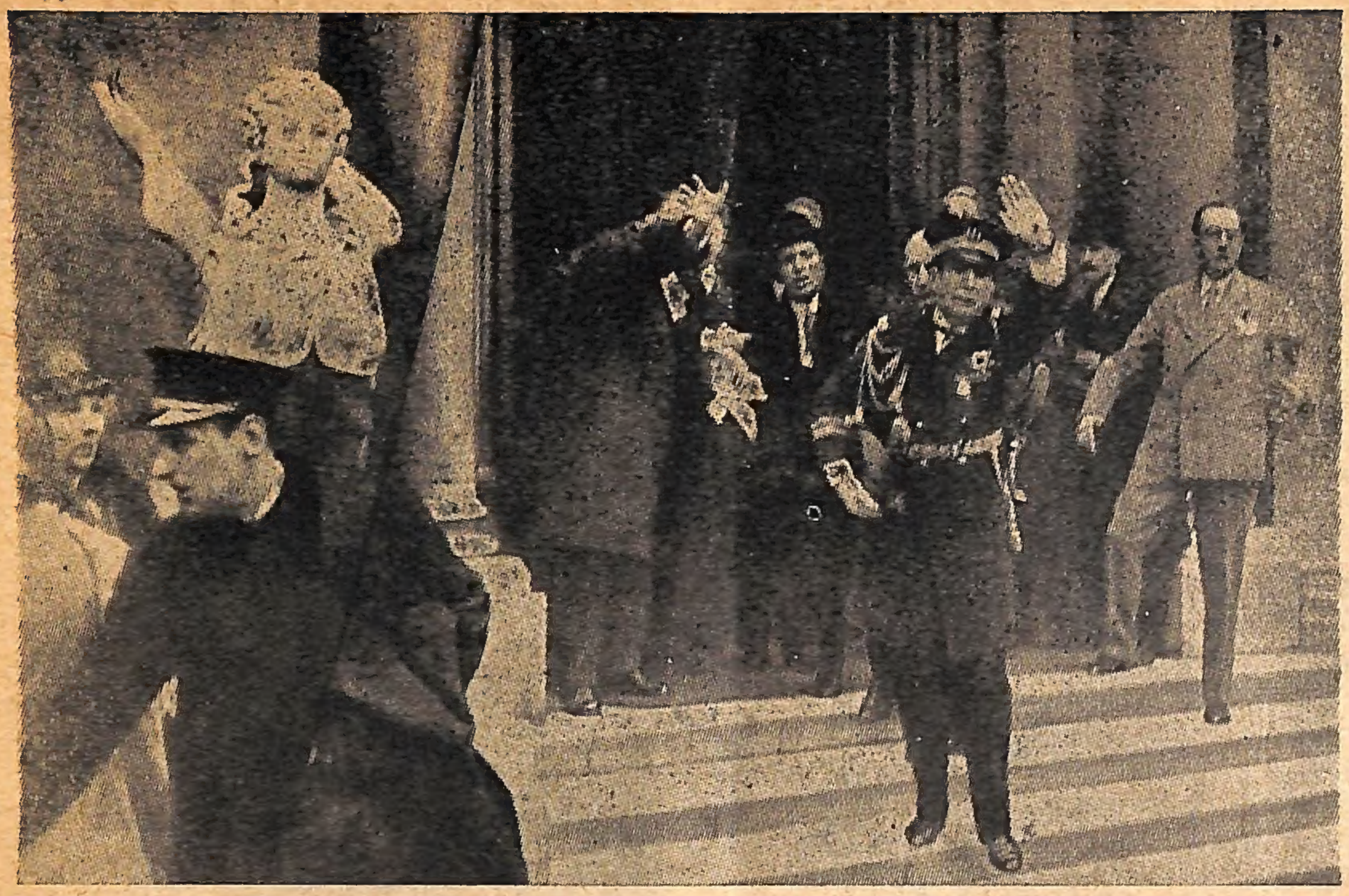

Fransız Cumhur Başkanı Paul Doumer, hâdiseden birkaç dakika sonra hastaneye kaldırılırken...

Son Asrın Büyük Cinayetlerinden:

Paul Doumer'in Öldürülmesi

Fransız Cumhur Başkanı Paul Doumer'in 1932 de öldürülmesi, son yüzyılın büyük suikastlerinden biridir, bu yazımızda bu suikastı bütün tafsilâtı ve heyecanlı safhalariyle bulacaksınız.

1932 yılında Fransa Cumhur Başkanı Paul Doumer'in katli, siyasî cinayetler serisinde bir hususiyet arzeder; bu devlet başkanı memleketinin tam itimad ve hürmetini kazanmış bir insan iken, mecnun olup olmadığı kat'î olarak anlaşılamıyan, fakat muhakkak ki korkunç bir fanatik olan bir adam tarafından, hiçten bir sebeple taammüden öldürülmüştür.

1932 Mayısının 6 ncı günü, Fransanın «Eski Muharib Müellifleri», Pariste Berryer sokağında 11 numarada Salomon de Rothschild'in konağında bir kitab sergisi açmışlardı, Fransanın fikir ve san'at hayatında bir an'ane olarak, bu serginin devamınca kendilerini seven okuyucularının satın alacakları eserlerini okuyucularının adlarına imzalıyarak vereceklerdi.

Sergi o gün öğleden sonra saat ikide açılmış ve ilk gelenler, sevdikleri muharrirlerin kendi isimlerine armağan ederek imzaladıkları kitabları satın almağa başlamışlardı. Yer yer, köşe köşe, muharrirlerle okuyucuları küçük kümeler teşkil ederek, birinciler mültefit, ikinciler hürmetkâr ve her iki taraf da samimî sohbet ve ülfete koyulmuşlardı. O sırada Roçild konağına genç bir adam girdi: İri yarı, atlet yapılı bir vücudu vardı, gözlerine, camları koyu duman renğinde, bir gözlük takmıştı, kumral saçlı, garip tavırlı, bir müddet, sergiyi, o sohbet kümelerinden hiç birine katılmadan garip ta-

vırlarla dolaştı; nihayet 1 numaralı salonda, memleketimizde Türk dostluğu ile tanınmış Claude Farrere'in satış masası önünde durdu, elleri bu muharririn eserlerini karıştırmağa başladı ve bir cild seçti, Madam Claud Farrer, kitabı kocasına imzalatmak için bu meçhul şahısdan kartvizitini istedi, genç adam, kartını verdi, kartta: Paul Brede ismi yazılıydı, Claude Farrer bu «Paul Bred» e kitabını imzaladı; Madam Farrer, imzalanmış kitabı satın alana uzatırken:

—İlk kitabımızı satıyoruz, inşaallah eliniz uğurludur! dedi.

Bu garip adam:

— Mösyö Claude Farrer'in kitablarını çok severim! dedi.

Saat üç olmuştu. Sergiye Reisi Cumhur gelecekti. Herkes heyecanlı bir intizar ânında idi. Saatin yelkovanı 12 rakamının üzerine gelince, Devlet Başkanı Mösyö Doumer de, Roçild konağının kapısında otomobilinden indi. Muharrirler ve kitab satıcıları Devlet Başkanını karşılamağa koştular; Devlet Başkanının yanında tanınmış diplomatlardan Mösyö Reynaud, Ch. de Ribes Pietri, bahriye erkânından Kaptan Le Bigot bulunuyordu. Cumhur Reisi «Eski Muharip Müellifleri» çok severdi, dört oğlu, Fransa uğrunda harp meydanında ölmemiş olsalardı, aşağı yukarı, bu muharrirlerin yaşında olacaktı.

Mösyö Doumer, altın hatıra defterini imzaladı ve 1 numaralı salona doğru ilerledi. Etrafını iki üç emniyet memuru ile, sergiye iştirak eden muharrirlerle onların karıları sarmıştı. Klod Farrer'in kitabları önünde durdu, yaşlı muharrir «la Bataille — Harp» ismindeki kitabını Reisi Cumhura ittihaf ede-

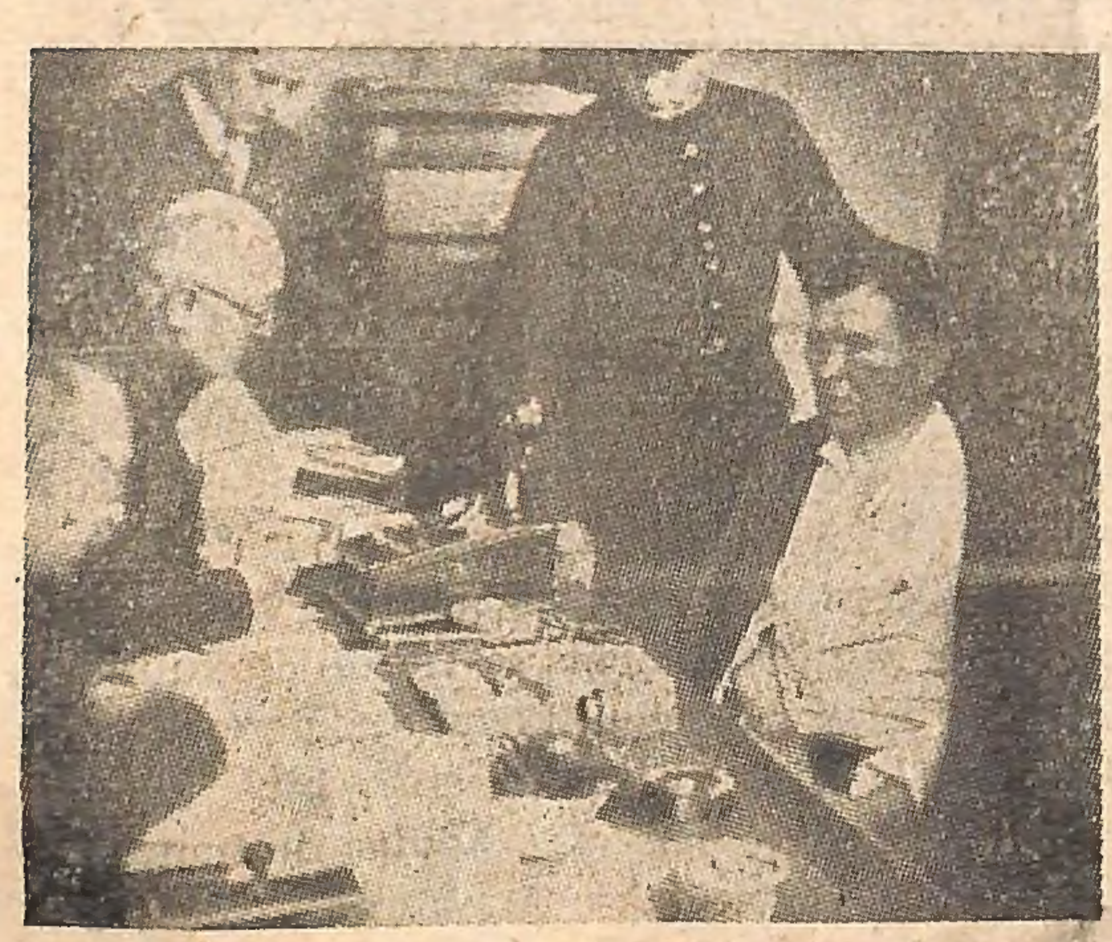

Katil Paul Gorguloff, sorgusu yapılırken...

Suikastta hafif yaralanan Klod Farer ilk tedavisi yapıldıktan sonra...

rek imzalarken çat.. çat.. çat..... diye bir takım sesler işitildi; yeni otomatik tabancaların sesi de pek sinsidir, herkes, resimler almağa hazırlanan gazete fotoğrafçılarının mağnezyum ışıklarını yakıyor sanmıştı ki bir kadın sesi: «Ateş ediyor!.» diye bağırdı. Evet.. Reisi Cumhura, bir meçhul adam, o sırada cebinden çıkardığı otomatik bir tabanca ile ateş ediyordu..

Asla ihtimal verilmiyen bu câniyane tecavüz, bir yıldırım sür'ati ile yayılmıştı. Hazır bulunanların hepsi, bir an donakaldılar; fakat şaşkınlık pek kısa sürdü, korkunç vakanın şahidlerinden bir kısmı, yere düşen ihtiyar Devlet Başkanının etrafına toplanırken bir kısmı da katilin üzerine atılmıştı. Katili linç edilmekten, polis güçlükle kurtardı, kıskıvrak yakalanan katil, sür'atle Roçild konağından çıkarılıp en yakın polis merkezine götürüldü.

Suikasd tam saat üçü çeyrek geçe olmuştu. Sırtüstü yere yıkılan Paul Doumer'in uzunca beyaz sakalı kan içinde idi, yüzü bir an içinde morarmış, gözleri kapanmıştı. Katil ateş etmekte devam ediyordu. O müthiş anda metanetini muhafaza eden Klod Farrer,

Silistre Kahramanı
ABDULLAH ÇAVUŞ

Bu koca Türk askeri, Namık Kemalin «Vatan - Yahut - Silistre» piyesinde şânına lâyık bir şekilde tasvir edilmiştir. Bu fotoğrafın ise ayrıca bir tarih kıymeti, 1331 de General Ali Hikmet tarafından çektirilmiş ve Askerî Müze Müdürü bulunan Ahmed Muhtar Paşaya gönderilmiş olmasıdır. Ahmed Muhtar Paşa, basınımızın kıymetli erkânından Sermed Muhtar Alus'un babasıdır. Kartpostal büyüklüğünde olan ve açık muhabere varakası olarak kullanılmış bulunan resmin arkasındaki yazı şudur:

«Efendimiz.

Bu kart Kemal'in «Vatan» piyesinde tasvir ettiği Silistre kahramanı Abdullah Çavuşun resmidir. Yüz küsur yaşında olan bu ihtiyar elyevm Menemen civarında Emirâlem kariyesinde mukimdir. Arzı hürmet ve tazimat eylerim efendim.

8 Temmuz 331

Dördüncü Kolordu Erkânıharb Reisi

Kaymakam

Ali Hikmet

müddet başı boş dolaşmış, 1931 de, Profesör Arbamov'un kurduğu «Fransadaki Rus Hekimleri Cemiyeti» ne girmiş, Fransa hükûmetinden, ecnebilere verilegelen müstemleke hekimliklerinden birini istemişti. Fakat Fransa hükûmeti, hakkında müsbet kanaat edinemediğinden talebini yerine getirmemişti. Bu yılın Temmuzunda aslen İsviçreli Anna - Marie Jeng isminde bir kızla evlenmişti; fakat bir kaç ay sonra genç kadın, kocasını bırakarak anasile İsviçreye dönmüştü. Gorguloff da Parise dönerek Commerce sokağında bir oda tutmuştu. Bir ara ortalıktan kaybolmuş, sonra Monako'da görülmüş, orada karısile tekrar buluşmuştu. Karı koca bir Rusun tuttuğu bir pansiyonda yerleşmişlerdi. Gariptir ki bu sırada her ikisinin de geliri pek mahdud olduğu halde her gece meşhur gazinoya giderek kumar oynuyorlardı. Gorguloff, Monakoda «Rus Faşist Partisi» adı ile bir parti kurarak Bolşevikler aleyhine çalışmağa başlamıştı. İlk zamanlarda bu parti 30 âza kadar kaydetmiş, fakat kaydolunanlar bilâhare teker teker Gorguloff'dan ayrılmışlardı. İşte o sırada Gorguloff şu fikre saplanmıştı: «Avrupa hükûmetleri, Bolşeviklere karşı bir teveccüh besliyorlar.. Bunu tek başına, cihanı endişeye düşürecek bir tedhiş hareketi ile önlemek lâzımdı, bunun için de Fransa Cumhur Reisini öldürmeli idi.. Fransa Reisi Cumhuru bir Rus tarafından öldürülürse, Fransa, Rusyaya harp ilân edecekti..

Bu câniyane tasavvur üzerinde dura dura, Gorguloff nihayet fi'liyata geçmiş, ve zavallı ihtiyar Pol Dömeri, bir kurşun ense kökünü, bir kurşun da sağ şakağına sıkarak öldürmüştü.

Katilin, cinayetten iki ay sonra başlıyan muhakemesi, Fransada büyük heyecanla takip edildi. Gorguloff idama mahkûm oldu ve 1932 Eylûlünün 14 üncü günü sabahın saat 5,50 sinde idam olundu. Ölüme giderken «herkesi affediyorum» dedi. Sonra «Rusya...» diye başlıyarak bir şeyler söylemek isterken sözü yarıda kaldı, ensesine giyotinin bıçağı inmişti.

Bülend KOÇU

Ikinci Mahmudun Kızları

Yazan:

ADNAN GİZ

★

Osmanlı sarayında sultanların hayatı şimdiye kadar âdeta meçhul idi. Garp tarihçilerinin uydurma yazıları, hakikî saray hayatını ve sultanların maceralarını âdeta romana benzetmişlerdi. Adnan Giz, bu mevzuda yıllarca çalışarak ve şimdiye kadar meçhul kalmış bütün vesikaları derliyerek sultanların hayat ve maceralarını tesbit etmiştir. Yazılarını büyük bir zevkle okuduğunuz Adnan Gizin bu yazısı da birçok hakikatleri aydınlatmaktadır.

★

İkinci Mahmudun yağlıboya bir tablosu (Topkapı Müzesinde)

İmparatorluğun mukadderatını Osmanlı Hanedanına bağlı görenler, iki defa, biri Sultan İbrahim, biri de İkinci Mahmud devrinde Padişahların çocuk sahibi olmasını büyük bir sabırsızlıkla beklediler. Çünkü bu padişahlar hanedanın tek azası olarak kalmışlardı. Eğer, Birinci Mahmud veya Üçüncü Selim gibi evlât sahibi olmadan ölürlerse Osmanlı Hanedanı inkiraz bulacaktı.

Bilhassa İkinci Mahmud cülûs ettiği zaman, Osmanlı Sarayı yirmi yıldanberi bir doğum müjdesine hasret çekiyordu. Bu Padişahın seleflerinden dördüncü Mustafa, cariyeleri henüz gebe iken tahtdan indirilmiş; Üçüncü Selim ise zürriyetsiz ölmüştü.

İkinci Mahmud, bu ihtiyacı sür'atle ve büyük bir velûdiyetle karşıladı. Otuzbir yıl süren saltanatı esnasında otuza yakın çocuğu ve bu arada onbeş kadar kız evlâdı dünyaya geldi. İlk çocuğu 4. Nisan. 1809 da doğdu. Fatma Sultan adı verilen bu çocuk, kız olmasına rağmen büyük bir se-

vinç yaratmıştı. İstanbul'da yedi gün şenlik yapılırken, «çokdanberi Padişahların çocuğu olmamasının bütün halkı tasaya düşürdüğünden bahisle bu sevinçli haberin her tarafa tamimine» dair hükümler çıkarıldı (1).

Bir çok zayıf şiirlerine karşı,

O gül-endâm bir al sâle bürünsün yürüsün
Ucu gönlüm gibi ardınca sürünsün yürüsün

beytiyle bir divan dolusu hayal ve ahenk yaratan Enderûnî Vâsıf, bu mes'ut doğum hâdisesine de ayni ruh ve ayni eda ile:

Tulu ettikte doğdu kalbime Vâsıf bu tam tarih
Salınsın Fatıma Sultan-ı dilcû mehd-i iffetde

beytini tarih düşürmüştü. Zavallı Fatma Sultan iffet beşiğinde ancak altı ay sallandı. 5/8/1809 da öldü (II). Kıymetli bir tabib olduğu halde vak'anüvislik vazifesini gören zamanın meşhur âlimi Şânizade, bu ölüm sebebiyle Hekimbaşı Mes'ut efendinin hatalarını ve bilgisizliğini şiddetle tenkid etmektedir.

Padişah, ayni gün içinde Ayşe Sultan adı verilen bir diğer kızının doğumuyla teselli buldu. Vasıf bu doğuma da:

Şevk-u şâdi vü meserretle dedim tarihini
Verdi hak Ayşe Sultanı o Şah-ı emcede

tarihini söylemişti. Fakat Ayşe Sultan da çok yaşamadı. 1810 da ölerek Nuruosmaniye türbesine gömüldü. Bu yıllar bahtsız geçiyor, Padişahın bir erkke evlâdı olmadığı gibi, kız çocukları da yaşamıyordu. 19. Nisan. 1811 de doğan Üçüncü kıza da Fatma Sultan adı verildi. Vasıf derhal tarihini söylemişti:

Yümnile yirmibeşinci şeb Rebiülevvelin
Doğdu saat üçbuçukda ol meh-i tâbendezâd
Doğdu Vasıf kalbime doğdukda bu tarih-i tâm
Mevlidiyle Fatma Sultan kevni etti şâd

İkinci Fatma Sultan, üzerine titreyen nazarları ye'se düşürmeden, çocukluk çağını tehlikesiz geçirdi. 1825 de İstanbul'da büyük bir çiçek salgını başgöstermiş ve Padişahın bir kaç çocuğu bu arada oniki yaşına giren veliahd Abdülhamid de bu hastalıktan ölmüştü. Ondört yaşında güzel bir kız olan İkinci Fatma Sultan da Çiçeğe tutularak 7. Mayıs. 1825 de vefat etti.

1809 dan 1816 yılına kadar hemen her sene padişahın bir kaç çocuğu oluyor, fakat pe kaz yaşıyordu. Bu arada 1813 de doğan Emine Sultan isimli kızı feci bir kazaya kurban gitmiş, 24. Eylûl. 1816 gecesi Beşiktaş sarayında, Haseki Sultan dairesinde dolapta bırakılmış bir mumdan çıkan yangın neticesinde küçük bir cariye ile beraber yanarak ölmüştü (III).

Bu padişahın en uzun ömürlü kızı olan Âdile Sultan ki basılmamış bir divan sahibidir. Babasının uğradığı evlât acılarına şu mısralariyle tercüman olmuştur:

Çünkü ol şehinşah-ı âli makam
Bir çok evlâd ile olmuştu bekâm.
Bir gülistan-ı has güller idi.
Lâle vü reyhan-ü sünbüller idi.
Kimi masum, kimi âkil, kimi genç;
Kimi gitti, kimi kaldı ehl-i renç.
Gördü çoğu acısın ol Padişah,
Bazısı fevt-i pederde etti ah.

İkinci Mahmud'un muammer olan kızları yaş sırasiyle «Saliha, Mihrumah, Atiye, Hatice, Âdile» Sultanlardır. Âdile Sultan müstesna, bütün bu kardeşler de meş'um bir talihin esiri olarak çok genç yaşta ve hazin bir şekilde vefat ettiler.

Yaşça İkinci Mahmud'un dördüncü çocuğu olan Saliha Sultan 16. Haziran. 1811 de doğdu. Annesi Âşûbucan kadındır. Mahmud, 1833 de bir hattı hümayunla Saliha Sultanı Tophane Müşiri Halil Rıfat Paşaya vereceğini ilân etti. O tarihe kadar, Osmanlı Padişahları kızlarını pek küçük yaşlarda evlendirirken, Sultan Mahmud'un evlendirdiği her iki kızını da yirmiüç, yirmi dört yaşlarına kadar bekletmiş olması dikkati şayandır.

Düğüne 1834 Mayısının 24 ncü Cumartesi günü, bilâhare Dolmabahçe Sarayının inşa edildiği meydanlıkta başlanıldı. Gelinin cehizi Beşiktaş Sarayında hazırlanmıştı; Perşembe günü düğün alayı yapıldı. Cuma günü selâmlıktan sonra saray adeti mucibince Padişah yeni evlilere tahsis edilen yalıya şeref vermişti.

Saliha Sultan, izdivacından on ay son-

(Devamı 251 inci sahifede)

---

(1) Başbakanlık Arşivi, M. Cevdet tasnifi, Saray nr. 4317

(II) Sicillî Osmanî müellifi, bu sultanla, ikinci ve yine ayni ismi taşıyan bir diğer kızının ölüm tarihlerini karıştırmıştır.

(III) İkinci Abdülhamid'in de Ülviye isimli bir kızı yanarak ölmüştür.

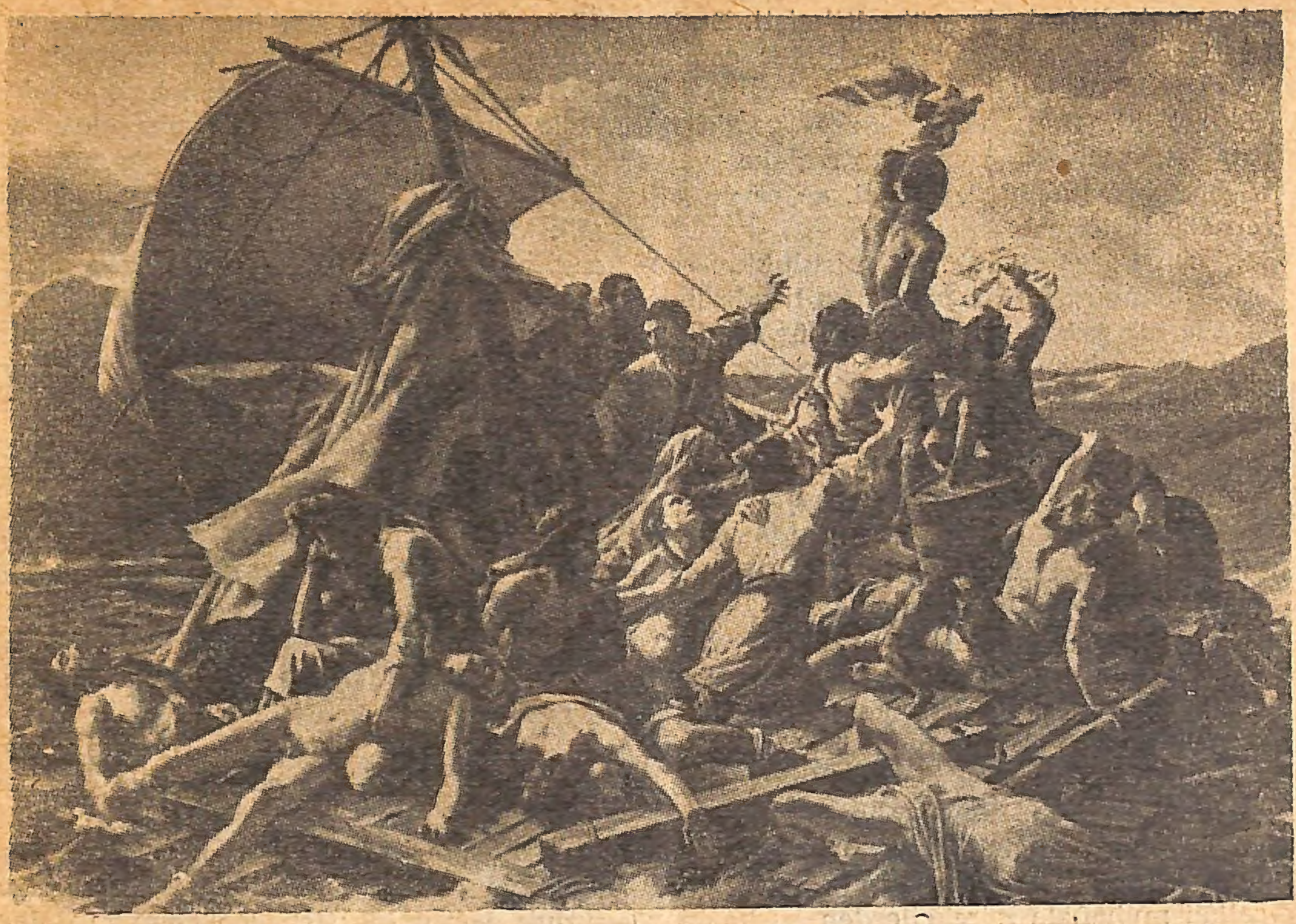

Gericaultnun Louvre Müzesindeki meşhur tablosu; ressam 1818 baharında başladığı bu eserde, kocaman bir yığın teşkil eden bini mütecaviz etüt ve eskiz yaparak çalışmıştır. 1819 resim sergisinde teşhir edildiği zaman, vaka taze olduğu için halk üzerinde derin heyecan uyandırmış, kraliyet hükûmetini de hayli kızdırmıştı.

Tarihte Eşi Görülmemiş Bir Deniz Faciası:

Medüz Gemisinin Batışı

Medüz'ün salı macerası, tarihin görülmemiş bir deniz faciasının hikâyesidir. Bu yazı, size, bu macerayı bütün tafsilâtiyle anlatmaktadır.

«Méduse gemisinin salı», Ondokuzuncu asrın başında, garabetler arasında korkunç bir deniz faciasını hatırlatır.

Napolyonun kat'î mağlûbiyetinden ve esaretinden sonra Avrupa haritasını yeniden tanzim eden Viyana Kongresi, batı Afrika sahilinde, Beyazburun ile Gambie ırmağının denize döküldüğü nokta arasındaki yerleri Fransızlara bırakmış; yabancı devletlerin yardımiyle tahtına kavuşan Fransa Kralı Louis XVIII. de dört harb gemisinden mürekkep bir filoyu, bu müstemlekenin valisi ile yeni idarecilerini götürmeğe memur etmişti.

Filo 17 haziran 1816 da Fransadan hareket etti. Amiral gemisi «La Méduse» idi; geminin kaptanı ve bütün filonun kumandanı da Huges Duroy Chaumareys isminde bir asılzade idi; bu zat, Bahriye Mektebinde iken ihtilâl çıkmış, tahsili yarıda kalmış, sığındığı yabancı memleketlerde koyu bir kralcı olarak siyasi hayata atılmış, mesleğini terketmiş olmasına rağmen, bahriyeli üniformasını muhafaza ederek kral tarafın-

dan amiralliğe kadar yükseltilmişti. Bu heyeti seferiyeye iştirak eden diğer gemiler «Echo» korveti ile «Loire» ve «Argus» birlikleri idi. Yalnız «La Méduse» gemisinde, amiral, maiyeti, yeni müstemleke valisi Schmaltz ve maiyeti, gemici, asker ve yolcu 400 kişi vardı.

On küsur günlük bir yolculuktan sonra, 1 temmuzda, Bojador burnu hizalarında, kafile bir fırtınaya tutuldu. Öbür üç gemi, oldukça açıktan, emniyetle seyrediyorlardı. La Méduse ise, ömründe sefere çıkmamış bir politika amiralinin idaresinde, tehlikeli bir rota takip ediyordu; sabahın alaca karanlığında, koca gemi, süvarisinin hatasiyle gümbür gümbür Arguin kayalıkları üzerine bindirdi. Sahilden çok açıkta bulunan bu meşhur ve tehlikeli kayalıktan süvarinin haberi bile yoktu. Beş gün, geminin yüzdürülmesi için boş yere uğraşıldı. Beşinci gün gemi su almağa başladı ve kaptan köşkü altına kadar çıktı. Bunun üzerine süvari gemiyi bırakma emri verdi. La Méduse'ün altı kayığı vardı. Bütün mürettebat ve yolcuyu alması imkânsızdı; kayığın birine muhterem vali bindi ve keza yanına üç müsellâh muhafızla kürekçilerden başka kimseyi almadı. Süvarilerin, bu gibi ahvalde gemdien en sonra çıkmaları gerekirken, Chaunareys gemiyi ilkönce terketmişti! Öbür dört kayığa da, bazusuna güvenebilenler bindi. Geri kalanın kurtarılması için de, geminin tahtaları, döşemeleri, direkleriyle büyük bir sal yapılmasına karar verildi ve hemen işe başlanarak, bir gün içinde 20 metre boyunda, 7 metre eninde büyük bir sal yapıldı. Sala, miktarı kâfi erzak kondu, birkaç fıçı su ve şarap alındı. Geminin mahmuz direğini de söküp sala yelken direği yaptılar. Fakat o şaşkınlık anında, pusula almayı unuttular, iskandil aldılar; harita almayı unuttular, dürbün aldılar. Sala 154 kazazede bindi. Bunlardan, zabit ve nefer 122 si asker, 29 u da yolcu ve kamarot, çımacı, tayfa gibi gemicilerdi; bir de kadın vardı.

Kazazedelerden 17 kişi de sala binmemiş, La Méduse'ün enkazında kalmıştı; bunlar, her dakika sulara gömülmesi muhakkak olan gemide bir tehlike görmemişlerdi!.. Bu, bir nevi intihar demekti.

Arguin kayalıklarından engine açılan Méduse'ün salı, tam on iki gün, başıboş, rüzgâra, akıntıya tâbi, gökyüzü ile deniz yüzü arasında kaldı. Yiyecek ve içecek daha ikinci günü akşamı tükenmişti. Açlık, susuzluk, yorgunluk; tepeden boşanan dalgalar; gündüzün insanın beynini kaynatan güneş...

(Devamı 351 inci sahifede)

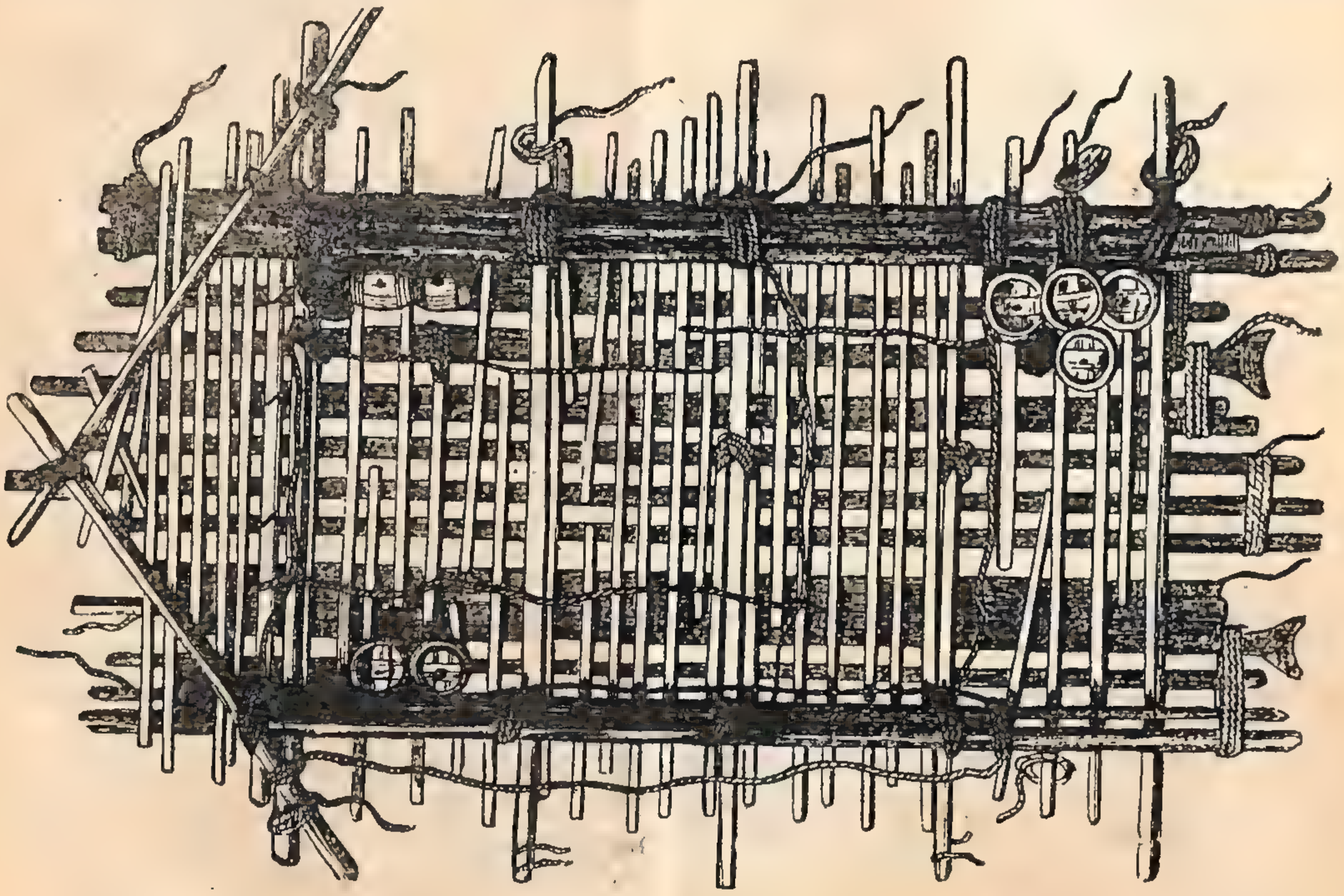

Salın, kazazedelerden Alexandre Corréard tarafından çizilmiş resmi

Belkıs harabelerinin görünüşü...

Belkıs Efsanesi

Yazan: FERDİ ÖNER

II.

Eski «Side» şehrini gezip dolaştıktan sonra aynı gün saat 15 te «Belkis - Aspendus» harabelerine geldik. Burası, Antalyanın doğusuna rastlamakta ve şehir merkezinden 8 saat kadar uzakta bulunmaktadır. «Aspendus» şehri de «Side» gibi çok verimli bir arazi üzerine kurulmuş. Ovalar, sık sık rastlanan tepeler zümrüt gibi yemyeşildir. Harabelerin hemen yanıbaşından akmakta olan «Köprü Suyu» muhakkak ki bu münbit arazinin verimini arttırmaktadır.

«Belkis - Aspendus» harabelerinde ilk bakışta göze çarpan tarihî eserler, tiyatro ile, çok uzak mesafelerden şehre getirilen iyi su künkleri ve kemerleridir. Bu meyanda agora denilen çarşı ve piyasa mahalli de dikkati çekecek bir mahiyettedir. Bütün bunlar, Aspendus'un çok büyük ve nisbette de kalabalık bir şehir olduğunu göstermektedir. Belkis harabelerine varmadan önce, eskiden bu büyük şehre tertemiz ve buz gibi yayla sularını getirmekte olan künk ve kemerleri gözden geçirdik. Kum ve çakılların dondurulması suretiyle vücuda getirilen bu kemer ve sütunların ne büyük bir dikkat, maharet ve gayretle meydana geldikleri gözden kaçmamaktadır. İşin hazin tarafı, yüzyıllar evvel getirtilen o nefis yayla sularının şimdi buralarda bir damlasını dahi bulamazsınız. Çünkü o künkler parçalanmış, kemerler yıkılmıştır. Tıpkı bizim İstanbuldaki su kemerlerinin uğradığı âkıbet gibi.

Belkis harabelerinin dikkati çeken eserlerinden biri de, tiyatrodur. Bu tiyatro, kalenin şark kısmına isabet etmektedir ve Köprü Suyuna nazırdır. Cephesi yine bu suya bakmaktadır ve bu tarafta 3 büyük kapısı bulunmaktadır. Tiyatronun cephe duvarları çok yüksektir. Bina o kadar sağlam yapılmıştır ki, hâlâ cephe duvarları ve büyük kapılar en küçük bir hasara bile uğramamışlardır. Tiyatronun Köprü Suyuna bakan bu üç kapısından başka cenup ve şimal cihetlerinde de birer kapısı mevcut-

tur. Ortadaki büyük kapıdan içeriye girildiği zaman, duvarda, hükümdara ait olduğu tahmin olunan balkonun üst kısmında bir kız heykeli göze çarpmaktadır. Heykelin etrafı gayet güzel kabartmalar ve çiçeklerle işlenmiş ve süslenmiştir. Duvar taşları üzerine işlenen bu heykelin «Tihi» yani baht ve talih ilâhesine ait bulunduğu iddia edilmişse de bunun ne dereceye kadar doğru olduğu anlaşılamamıştır. Ancak bu kız heykelinin çok keskin bir hatla ikiye bölünmüş olduğunu gördük. Bir rivayete göre, Belkis adını taşıyan bu güzel kızın vücudu, hükümdar olan babasının emriyle ortadan ikiye ayrılmıştır. Bu sebeple gerek şehir, gerekse tiyatro bu bedbaht Belkisin adını almış.

Bu hazin hâdiseyi tasvir eden efsane şu:

Güzel Belkis, Aspendus hükümdarı Ogüstün biricik kızıdır ve henüz 15 yaşlarındadır. Bütün Aspendus delikanlıları gibi, iki asılzade de güzel Belkısa tutkundurlar, onun için yanıp tutuşmaktadırlar. Bu gençlerin ikisi de son derece yakışıklı ve her bakımdan hükümdara damat olacak vasıfları haizdirler. Bunlar, aile büyükleri vasıtasiyle krala müracaat ederek güzel Belkısı babasından istiyorlar. Hükümdar uzun uzun düşünüyor ve talipler arasında şu veya bu şekilde bir tercih yapamıyor. Bu defa vaziyet Belkısa bildiriliyor. Güzel kız, kendisine talip olan asılzadeleri bir tiaytroda görüp tanıyor, o da babası gibi bir tercih yapamıyor, «O mu, öbürü mü?» diye kararsızlıklar ve tereddütler içinde uzun günler bocalayıp duruyor.

O sıralarda Aspendus şehri iyi ve bol sudan mahrumdur. Kızına talip olan gençlerin çok değerli birer mühendis olduğunu öğrenen hükümdar, delikanlıların ikisini de huzuruna çağırıyor ve onlara şöyle diyor:

— Hanginiz daha çabuk şehri iyi ve bol suya kavuşturursanız, kızım Belkısı ona vereceğim.

Güzel Belkısın sevdalıları derhal kolları, paçaları sıvıyorlar ve o günden sonra Aspendus şehrine iyi ve bol su getirmenin çare ve yollarını aramağa koyuluyorlar.

Efsane bu ya... Delikanlıların bu çalışıp çabalamaları tam 3 yıl sürüyor ve nihayet günün birinde Aspendus şehri iyi ve bol suya kavuşuyor. Başka başka kanallardan şehre su getiren asılzadeler, tesadüfe bakın ki bu mühim işi aynı zamanda, aynı saatte, aynı dakikada başarmışlar ve aynı saniyede soluk soluğa hükümdarın sarayını koşup, muvaffakiyetlerini krala müjdelemişler. Hükümdar şehrin suya kavuştuğuna çok sevinmiş ama, bu umulmadık ve beklenmedik tesadüf karşısında da büyük bir üzüntüye düşmüş. Nasıl üzülmesin ki, delikanlıların ikisi de emrini yerine getirmişler, Belkısa lâyık birer koca olduklarını aynı zamanda isbat etmişler. Bu takdirde verdiği sözü nasıl ve ne şekilde yerine getirecek, genç ve güzel kızı Belkısı bunlardan hangisine verecek?..

Hükümdar, bir müddet düşünmüş, karşısında heyecanla bekliyen asılzadelere sormuş:

— Demek kızım Belkısı istemekte ısrar ediyorsunuz?..

Gençler derhal cevap vermişler:

— Hakkımız değil mi?.. Hem siz söz verdiniz.

Kral verdiği sözden nasıl caysın?.. Acı acı göğüs geçirdikten sonra:

— Belkısı her ikinize de veriyorum« demiş ve genç, güzel kızını oraya çağırtmış.

18 yaşlarında ve bir melek kadar güzel olan Belkıs tatlı hulyalar kurarak babasının ve âşıklarının bulunduğu salona heyecanla girmiş. İşte bu sırada hükümdarın, ellerini vurarak cellâdı çağırttığı ve ona şu emri verdiği duyulmuş:

— Kızımı şu elindeki kılıçla ikiye böl, bir parçasını şu delikanlıya, öteki parçasını da beriki asılzadeye teslim et. Belkıs onların hakkı, bu acı mukadderat da benim ve kızımın...

Cellât, derhal bu emri yerine getirmiş, bedbaht Belkıs bir anda iki parçaya bölünmüş. Ne feci, ne yürekler acısı bir efsane değil mi?..

İşte o gün, Belkıs harabelerini gezerken, o sırada dinlediğim bu hazin hikâyenin tesiri altında kalmış, genç kızın tiyatro duvarındaki ikiye ayrılmış heykeline bakarak gözlerim yaşarmıştı.

Yukarıda da işaret ettiğim gibi, Belkıs tiyatrosu pek sağlam inşa edilmiştir. Tarihçi Süleyman Fikri Ertenin belirttiğine göre, Belkıs tiyatrosu, Anadoluda mevcut tiyatrolardan en az harap olmuşu ve hal-i aslîsini en çok muhafaza edebilmiş eski eserlerden biridir. Hakikaten öyle. Büyük giriş kapılarının üstündeki bir kısım kita-

(Devamı 342 nci sahifede)

Hürriyet âbidesinin uzaktan ve umumî görünüşü...

ABİDE-i HÜRRİYET

Yazan: REŞAD EKREM KOÇU

24 temmuz günü, Hürriyetin 42 nci yıldönümü kutlandı. Bu münasebetle Hürriyet âbidesinin tarihini ve burada gömülenlerin hürriyet uğrundaki mücadelelerini okuyucularımıza bildiriyoruz

İstanbulda yapılmış ilk millî anıttır.

Şişlinin ötesinde Kâğıthane vadisine hakim ve bu âbideye nisbetle «Hürriyetiebediye tepesi» denilen yerdir. Otuz bir mart vak'asından sonra, İttihad ve Tarakki fırkasının en kuvvetli olduğu bir devirde bu vak'ada, ikinci Meşrutiyet uğrunda şehid olan zabit ne neferlerin Anıt-Kabri olarak yapılmıştır.

Abidei Hürriyet için 1909 nisanında açılan müsabakaya Türk san'atkârlarından devrin büyük şöhretleri olan mimar Kemaleddin ve Vedad Beylerle Kostantin Kiryakidi Efendi ve Vedad Beyin talebelerinden Muzaffer Bey, yabancı san'atkârlardan da yine o zamanın pek tanınmış bir siması. Mösyö Valori girmiş, Muzaffer Beyin projesi birinciliği kazanarak anıt yapısı kendisine verilmiştir.

Abidei Hürriyet resim ve plân bakımından bir benzeri bulunmıyan bir eserdir. Dış görünüşü: Gayet geniş ve fevkalâde ziynetli mermer bir kaide üzerine dikilmiş bir top namlusundan ibarettir.

Kaide de üç kısımdır. Evvelâ üç köşesinden merdivenlerle oldukça genişçe bir plâtforma çıkılır; bunun ortasında merdivenlere karşı olan üç köşesi birer yuvarlak taş gülle ile süslenmiş ikinci bir parça bunun ortasında da altı köşeli kesik ehram şeklinde üslûplaşmış türk çiçek nakışlariyle bezenmiş asıl kaide gelir. Bu ehramın, merdivenlere karşı olan üç cephesine, şühedanın isimleri hâkkedilmiştir. Diğer üç cep-

hesine gelince; Abidenin gün doğusuna bakan asıl yüzüne rastlayan tarafta o devrin hükümdarı Beşinci Mehmed Reşadın tuğrası şimale bakan tarafta «Tarihi istirdad-ı Hürriyet 10 temmuz 1324» cenuba bakan tarafta da «Timsal-i Meşrutiyet, 11 Temmuz 1325» yazısı ve tarihleri vardır. Ehramın bu üç cephesinde, âbidenin içine ışık veren birer mermer şebike vardır. Kesik ehram şeklindeki bu kaidenin üstüne istalâktitli bir mermer çember konmuş, onun üstüne de örme taştan top namlusu inşa edilmiştir. Namlunun gün doğusu tarafında bir can-kurtaran simidi, bir gemi çapası, süngüleri takılmış on tane tüfek ve bir Türk bayrağından mürekkep bronz bir plâk vardır.

İsimleri Âbide-i Hürriyetin üzerinde yazılı olan hürriyet şehitleri şunlardır:

Erkânıharb Binbaşı Ahmet Muhtar Bey bin Emin Bey, Bahriye Binbaşılarından Ali Kabuli bin Salih Bey, Mülâzimisani Mehmet bin Bekir Efendi, Hüseyin bin Mustafa, Hakkı bin Memduh Efendi, Hüseyin bin Şakir, Ahmet bin Hacı Şevket, Mehmet bin Hacı Remzi, Bayram bin Hacı Şehabeddin, Mehmet bin Ömer, Eyyub bin Beşir, Hüseyin bin Abdürrahman, Emin bin Yunus, Sait bin Abdülkerim, Bekir bin Bekir, İdris bin Yusuf, Mahmut bin Rüstem, Mustafa bin Ahmet Sabit, Hüseyin bin Derviş, Hasan oğlu Neşat, Timur Melek oğlu Ali Mustafa, Hüseyin bin Mehmet, Osman bin Mahmut, Maksut bin Ali, Rıza bin Mahmut, Mehmet bin Hüseyin, Arap Mustafa bin Şuayip, Nusret bin Ahmet, Şahin bin Ahmet, Ramazan bin Abdülbaki, Ethem bin Bahtiyar, Mehmet bin Hüseyin, Hayreddin bin Kanber, İsmail bin Mehmet, Mahmut bin Ali, Ömer bin Mustafa, Recep bin Lâtif, Mehmet bin Hüseyin, Hafız Ahmet bin Hüseyin, Celâl bin Zeynel, Naim bin Süleyman, Ramiz bin Halil, Recep bin Yakup, Ahmet bin Osman, Rüstem bin Mahmut, Mehmet Ali bin Abdüllâtif, Recep bin Lâtif, Ahmet bin Mustafa, Abdürrahman bin Salih, Hüseyin bin Mustafa, Hüseyin bin Ali, Refik bin İbrahim, Mehmet bin Halil, Zekeriya bin Osman, Ali bin Süleyman, Ali bin Ahmet, Hüseyin bin Mustafa, Husuf bin Yakup, Paşo bin Salih, Abdülvahit bin Mehmet, İsmail bin Süleyman, Hüseyin bin Osman, Hüseyin bin Musa, Sait bin Ahmet, Ömer bin İbrahim, Mehmet bin Abdullah, Kadir bin Kadir, Bekir bin Seyit, Mehmet

Hürriyet âbidesinin kaidesinin görünüşü

bin Hüseyin, Mehmet bin Hamit, Selko bin Dalyan.

Âbide-i Hürriyetin içine, gün doğusuna bakan cephesinin önünde, bir minber kapısı şeklinde yapılmış gayet zarif mermer bir kapıdan girilir; kapının üstünde «Makbere-i Şüheda-yi Hürriyet» kitabesı vardır. Kapı kanadları oymalı bronzdandır. Âbidenin içi bir camidir. Mihrap sol köşededir, şehitlerin lâhitleri bu mihrap duvarının içindedir. Âbidenin bütün ağırlığı, üç tane gayet kalın fil ayağı ile bunlar arasına atılmış üç kemer üzerine oturtulmuştur. Bu kemerlerin ortasına tutturulmuş renkli camdan bir kubbeciğe bir avize asılmıştır. Camilerin içine yazılması mutat âyetler, mermer plâklar üzerine oyularak duvarlarla fil ayaklarının ortaya bakan yüzlerine konulmuştur. Camiin içindeki yazılar, Mızıka-i Hümayun İmamı Hacı Hasan Sabri Efendinin eseridir. İçini su bastığı için camiin döşemeleri kaldırılmıştır. 1945 te su, bir ara yarım metreye kadar yükselmiştir;

(Devamı 349 uncu sahifede)

Davutpaşa medresesinden bir köşe, 20 sene önceki durumu ve revakların altında iki Bizans başlığı...

Ab-ı Hayat Içen Davut Paşa

Yazan: Prof. Dr. A. SÜHEYL ÜNVER

Büyük hükûmet adamı Davut Paşanın hayatını bütün teferruatiyle tetkik eden bu yazı, aynı zamanda tarihçe şimdiye kadar bilinmiyen bazı hakikatleri de açıklamaktadır. İlk defa Tarih Dünyasında neşredilen Molla Gûranî'nin bu mektubu, tarihçilerimize ve tarih meraklılarına cidden mühim şeyler öğretmektedir.

Ben 1950 senesinde (1) şu yazıyı kaleme aldığım cihetle zannederim hayattayım. Aldığım terbiye icabı, yaşayanlardan ve yaşamıyor sandıklarımızdan sevdiklerim ekseriyette. Ha bugün yaşıyormuş, ha 100-500-1500 sene önce yaşamış da bugün aramızda yokmuş, ne fark var? Elverir ki onların bahsolunacak tarafları olsun. O zaman bugün yaşıyor demektir. Bugün yaşıyormuş amma kaleme alınacak tarafı yokmuş. Bugüne faydası olmıyanın yarınki tarihte de mevkii mi olur?

İşte size doğduğum yerin komşusu ve onun ölümiyle doğumum arasında tam 400 (1498-1898) sene geçen Davut Paşadan bahsetmeğe başlamakla ne kadar bahtiyarım tarif edemem. Kabrinin önünden geçerken çocukken bilmiyerek bu velîye Fâtiha okumanın ruhumda ayrıca duyduklarımla yer eden tesirlerini düşünmek sayılı sevinçli anlarımı sıralar.

Ben büyüdükçe, Davut Paşamızla 400 sene fark her yıl bir sene daha uzadı, lâkin bu da hayırlı oldu. Seneler geçtikçe onu daha iyi anladım. Nihayet sıra şimdi onu anlatmağa geldi.

Davut Paşanın ikbali İkinci Bayezit za-

---

(1) Bu makalemi kıymetli dostum Hattatoğlu Muhiddin beğe ithaf ediyorum.

XVII nci asra ait Davutpaşa kasrının bugünkü acınacak durumu ve Davutpaşa medresesinin bugünkü feci durumu... Ortadaki revak yıkılmak üzeredir.

manında en olgun yaşlarında başlar. Lâkin o, Fatih Sultan Mehmet devrinin de büyüklerindendir. Ben onun büyüklüğünü asla işgal ettiği mevkilerle ölçmem. O, İstanbulu Türkleştirenlerden biridir. İşte bunda kurduğu, ismini verdiği veya verilen mamurelerini sıralıyayım:

Davutpaşa mahallesi,
Davutpaşa mahkemesi,*
Davutpaşa iskelesi,
Davutpaşa kışlası,
Davutpaşa kasrı,
Davutpaşa mer'ası (sahrası),
Davutpaşa sırtları,
Davutpaşa bahçeleri,
Davutpaşa deresi,
Davutpaşa mandırası,*
Davutpaşa rüşdiyesi (orta mektebi).

Yanlarına yıldız koyduklarım artık anılmıyor. Lâkin 500 seneye yakındır İstanbulumuzu bu isimler kendi hususiyetleriyle ne kadar yaklaştırmış. Bunları her yâdedişimde saadet duyuyorum. Amma bakınız Davut Paşa kalbimde nelerle yaşıyor:

Edirnede Enderun ağalarından birisi bir kargaşalığa sebep olur ve halkın rahati kaçar. Edirne naibi bunun önünü almak isterse de ona hiddet gösterir, hattâ dövmeye cüret eder. Fatih bunu duyunca şeriatin tahkirine bir türlü razı olamaz. Hattâ katlini ferman eder. Divan vezirleri şefaatte bulunurlar. Fakat sultanı kararından caydıramazlar. Nihayet bu işin hallini Molla Bahaüddine havale ederler. O da: «Naip kızarak yerinden kalktığı için kadılık mevkiinden uzaklaşmış olur. Bu şahıs da naibi makamında dövmüş olmaz ve bu cihetle şer'-i şerif de tahkir edilmiş değildir» diyerek öldürülmemesi tarafına gider. Fatih de âlimlerin kanaatlerine hürmet ettiğinden, «Peki» der.

Bir zaman sonra bu şahıs İstanbula gelir. Fatihin huzuruna girip affedilmesini diler. Müsaadesini alır. Lâkin Fatih, gizlice bir sopa hazırlatmıştır. Huzuruna alırlar. Onu bizzat döver ve bu suretle şeraite hürmeti gösterir (2).

---

(2) Taşköprülüzâde'nin Şekayiki Nu'maniye'nin Mecdı'nin adapte ve mufassal tercümesinden ve diğer Şekayik zeyillerinden. (Molla Vildan ve molla Bahaüddin bahislerinde)

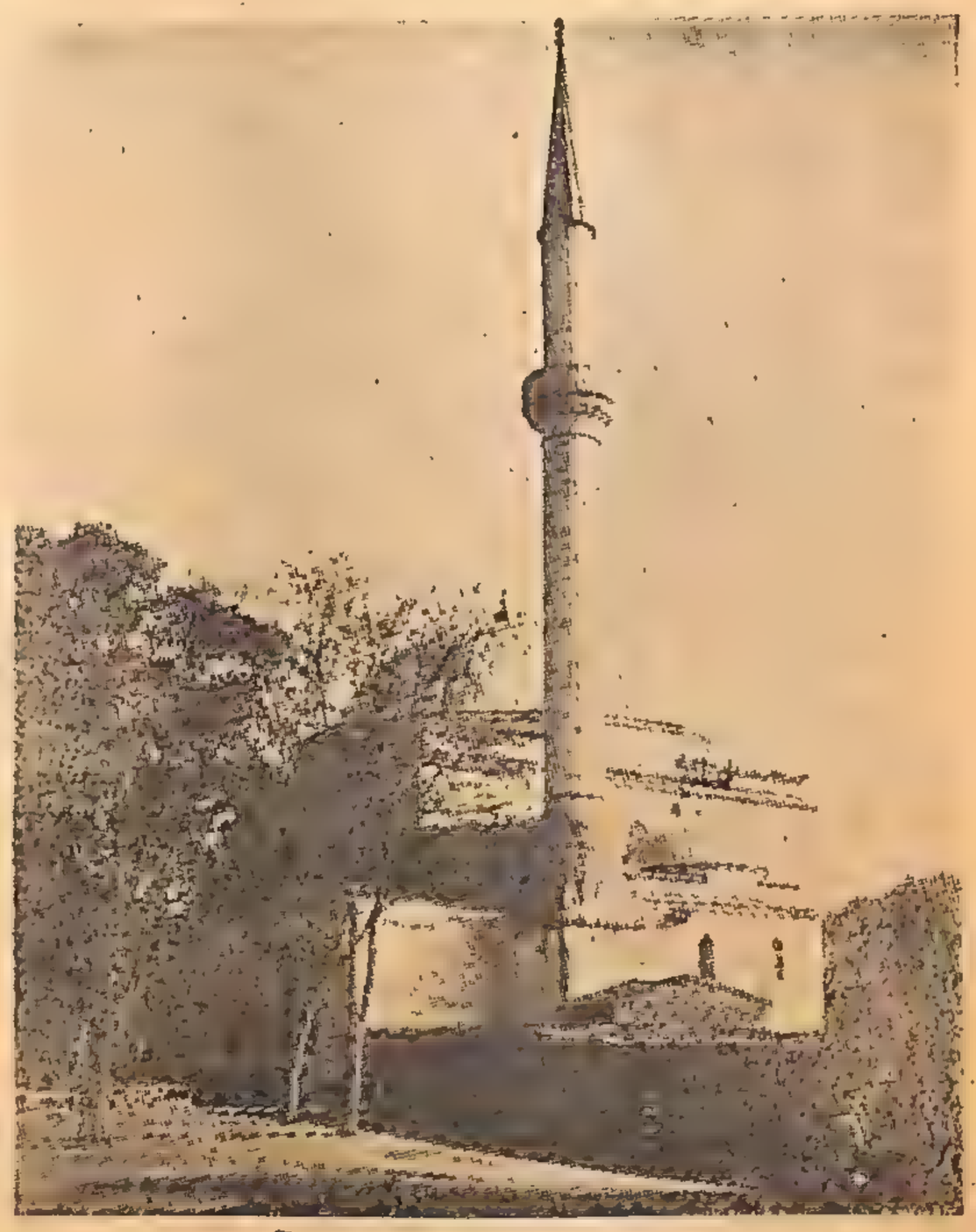

Davutpaşa camiinin bugünkü hali

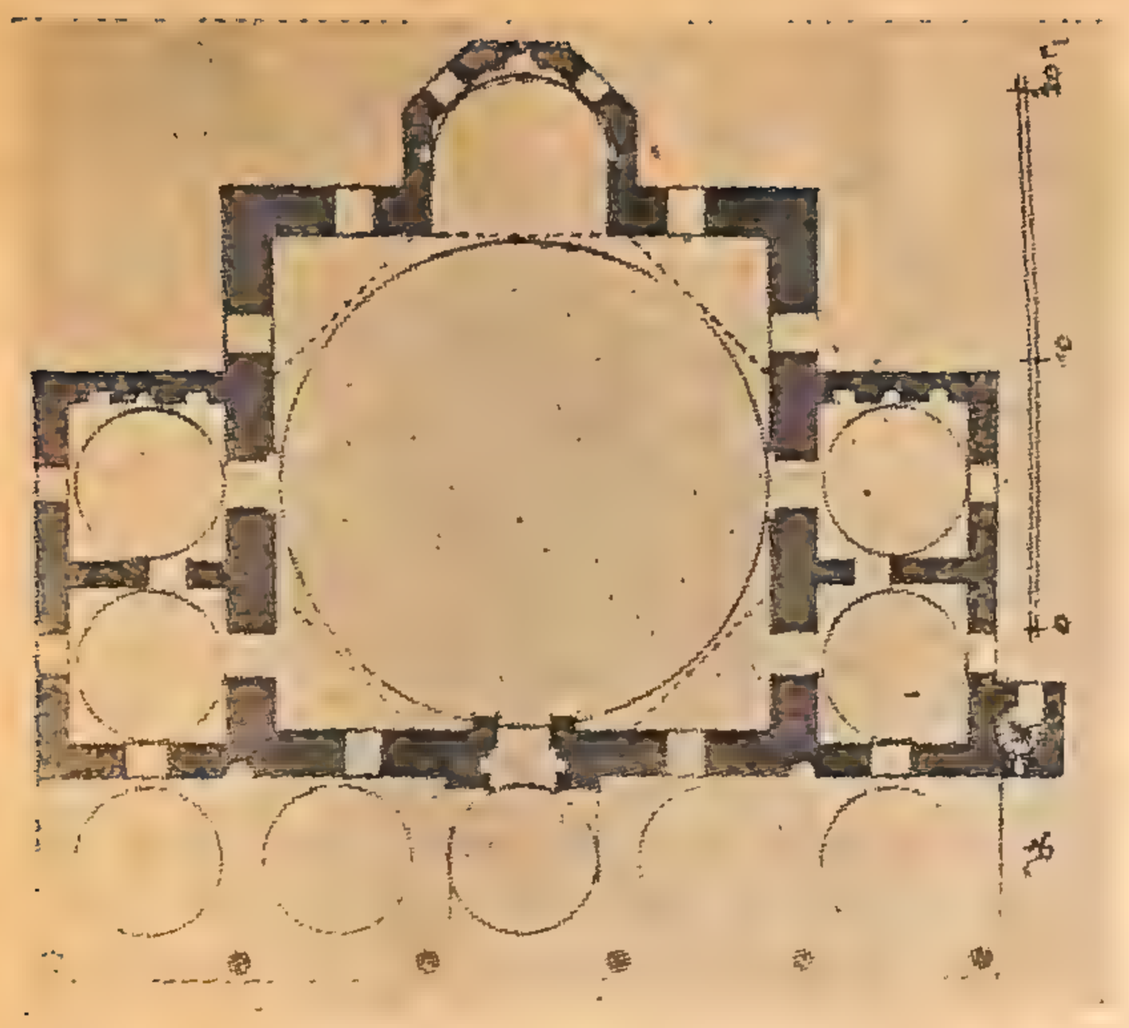

Davutpaşa camii plânı (Prof. A. Gabriel)

İşte bu zat, İkinci Sultan Bayezit zamanında İshak ve Gedik Ahmet Paşalardan sonra 888 (1483) de vezir-i âzamlığa geçerek 902 (1496-97) de tekaüt edilinciye kadar bu mevkii işgal eden ve en dürüst ve faziletli idare adamlarımızdan olan Davut Paşadır. Devletimizin 12 nci Sadrıâzamı oluyor.

4 ay kendisini hasta yatıran bu dayağı intibahına vesile sayarak Fatihin daima ruhunu hayırla anar ve: «Sebeb-i feyzim, bu dayaktır» dermiş.

Rumelili Davut Paşa, Fatihin en yakınlarından olarak kendisini çok sevdirmiştir. 878 (1473) de Bosna Beylerbeyi, 880 (1475) de Anadolu Beylerbeyi olur (3). 888 (1483) den itibaren 15 sene Sadrıâzam kaldıktan sonra 902 de ihtiyarlığı hasebiyle ayrılır. Kendisine Hersek oğlu Ahmet Paşa halef olmuştur. Tekaütlüğünü geçirmek için mamurelerle süslediği Dimetokada izinle uzlete çekilmişken Rebiülevvel 904 (1498) de ölünce İstanbulda halen ismiyle meşhur semtte 890 (1485) de (4) yaptırttığı pek güzel ve zamanında pek zarif ve süslü camii bahçesine gömülür ve üzerine, hâlâ mamur olan türbe yapılır.

⁂

Zamanında kendisini ne kadar çok sevdirmiştir... İlim adamlarını sever, fakirleri korur,—Müslüman ve derviş bir adamdır. Onu sevenlerin başında Fatihin hocası Molla Gûranî gelir. Molla, İkinci Sultan Bayezide Farsça olarak yazdığı açık, doğru ve acı mektubunda (5) bakınız Davut Paşa hakkında ne diyor:

«... *Şimdi de sözü doğru bir mümin ki Davut Paşadır ve envai kemâlât ile mevsuftur. Onu günahsız olarak atmak bütün askerin nefretini celbetmiştir. Şundan dolayı diyorlar ki Ahmet Paşayı katletti haindir diye, Davudun ne günahı vardı? Eğer yeniçeri istemiyor da ondandır denilirse bu iftiradır...*

O, vezaretten usanmıştı. Amma Rumeli Beylerbeyliği onun kaftanıdır ki bütün küffar beldelerini görmüş ve bilirdi ve şecaatte şöhreti vardır.

Bir civanı onun yerine nasbetmek?.. ki küffar memleketlerinden ve onların ümerasından haberi ve sıyt ü şöhreti yoktur. Sizden umulan Davut Paşayı beylerbeyi yapmanızdır, pek doğrudur ve bunca kemâlleriyle beraber devleti benimseyen bir müimin-i sadıktır. Başkalarını siz bilirsiniz...»

Ne büyük ve yerinde bir tezkiye değil mi? Amma böyle bir padişaha ancak Molla Gûranî böyle yazar. Bizim itilâ devirlerimizde kimseden doğru sözünü esirgemiyen böyle güzideler, «Elits» sınıfına mensup adamlarımız pek çoktu. Şu medenî cesarete bakın. Davut Paşa müdafaaya hak kazanmıştır.

Onu, bakınız daha kimler seviyor: İbni Kemal merhum camiin Arapça bir şiir ile tarihini söylemiştir. Onu Bayezidin doğru veziri ve zamanını bir tanesi Derviş Davut diye vasıflandırıyor.

Kapısının üzerinde olan bu kitabeyi meşhur hattat Amasyalı Şeyh Hamdullah Efendi yazıyor (6). Yazı araları devrinin süsleriyle bezenmiştir.

Türbesi üzerindeki 905 (1499) tarihli kıt'a da yine İbni Kemal merhumundur. Onu yine Derviş Davut diye vasıflandırıyor O zaman bu gibi zevata derviş denmesinin sebebi, onların kâmil bir insan olmalarından dolayıdır.

Davut Paşa cömert, zeki, azim ve irade

---

(3) Âşıkpaşazâde tarihi S. 232. S. 17 ve 18. Avlunya seferinde ismi geçer.

(4) Hadikatülvüzeraya göre 889 (1484) de bina olmuştur. Esmarültevarih de 889 da yapılmıştır diyor.

(5) Topkapı sarayı müzesi arşivi N. 5699. Müderris Hazmi Tura'nın mealen tercümesinden.

(6) Hadikatülcevâmi' Cilt I. S. 104.

Davut Paşanın 890 (1485) tarihli çeşmesi

sahibi, tam bir devlet adamıdır; zamanının en zengin veziri sayılıyor. Bu kadar zengin bir de Sadrıâzam Rüstem Paşa vardır. Lâkin bunları tamamen vakfetmiş ve memleketinin nef'ine harcamıştır.

İşte böyle isim yapmak, böyle feragatli yaşayanlara nasip olur. Sonra millete ciddden hizmet etmiş bir idarecidir. Yoksa 15 sene Bayezidin Sadrıâzamı olabilir miydi? İlim adamlarını yalnız sevmekle kalmamış, onları himayesine de almıştır. Hele fakirlere yardımı sonsuzdu.

Davut Paşanın eserlerini fikren şöyle bir dolaşıverelim:

Davutpaşa Camii:

Halen Davutpaşa Orta mektebi arkasında ve Hekimoğlu Ali Paşa camii hizasındadır. 18.5 metre kutrunda muazzam kubbeli ve İstanbulun ilk eserlerinden zarif bir camidir. Alemi Apis'in boynuzudur. Divanyolunda Firuzağa camiindeki gibi kalın bi minaresi varken 1310 (1892-93) hareketinden sonra arka revaklariyle beraber yıkılmış, şimdiki ince minare yapılmıştır. Revakları tamir edilmemiştir. İstanbulun bu en geniş kubbesi de çatlamıştır. Lâkin bir ziyan vermiyor. Her iki yanında Tabhanesi vardır. Sonra bu kısımlar camie ilâve edilmişken şimdi mihrap kısmı yeniden yapılırken bunların da cami ile alâkası kesilmiştir. Fakat haricî medhalleri de maalesef kapatılmıştır. Camiin devrinin nakışları sıva altında kalmış, son tamirde mevcut olanları meydana çıkartılmıştır (7). Bunlar camii çok süslemişlerdir. Bursadan Edirne yolu ile İstanbula gelen Türk fresk nakışlarındandır. Çinili Köşk altınlı nakışlarına ve yazılarına benzer. O devirde Bursada Cem Sultan türbesi nakışlarından da servi ve hurma ağacı örneği vardır. Asla yabancı bir tesir yoktur. Son tamiri maalesef yarım kalmıştır. Umum vakfın bugün 37 kişilik kadrosundan 4 kişi kalmıştır.

Davutpaşa İmareti:

Halen bundan bir taş bile kalmamıştır. Bu camiin müezzini rahmetli dostum Ali Rıza Bey bir kısım harabesini hatırlıyor. 1310 (1892-93) hareketinde yıkılmış olmalıdır. Vaktiyle mahzende kazanlarla aşure pişirilerek fakirlere dağıtılması vakfın şartlarındanmış. İmaret yıkılınca bundan 40 sene

---

(7) Bunu tamir esnasında dostum mühendis Ekrem Ayverdi ortaya çıkarmıştır.

önceye kadar medresenin aşure pişirilme ve dağıtılma âdetine kısa bir zaman riayet edilmiştir.

Davutpaşa Mahkemesi:

Halen Hekimolğu Ali Paşa caddesinde 890 (1485) tarihini taşıyan çeşmenin yanında ve büyük kapının üstünde imiş. Hattâ çeşme bunun altında ve derinde kalırmış. Mahallenin eskilerinden duymuştum. Halen binasından eser yoktur. İstanbulun bazı mühim semtlerinin şer'î adalet tevzi yeri olan bu mahkeme Mahmutpaşa mahkemesi kadar zamanında meşhur olmuştur. Sicilleri de halen İstanbul Müftülüğü yanında müstakil bir binada diğer şer'iye defterleri arasındadır. Bu mahkeme daha önce Saraçhane civarında iken buraya nakledilmiştir derler.

Davutpaşa Çeşmesi:

Hekimoğlu Ali Paşa caddesi üzerinde ve büyük kapısı yanındadır. 890 (1485) tarihli bu çeşme İstanbulun en eski meden eserlerindendir. Eski Halkalı yerine halen inkıtasız olarak Terkos suyu akmaktadır ve civarının suyunu temin etmektedir. Zarif bir mimarî şekli vardır. Şadırvan haraptır.

Davutpaşa Mektebi:

Halen Davutpaşa orta mektebidir. Burası yanyana olarak iki kubbeli inşa edilmiştir. 1310 hareketinden sonra temellerinden istifade olunarak şimdiki bina yapılmıştır.

Vakfiyesinde bu ilk mektebin muallimi ve halife (kalfa) si ciheti vardır. Camiin yanında bir diğer ilk mektebi 1153 te nakibüleşraf Ankaralı Mehmet Efendi 1153 (1740) ta tamir etmiştir. 1310 hareketinde burası yıkılmıştır. Şimdi alt kısım duvarları duruyor.

Davutpaşa Medresesi:

Camiin avlusuna ve son cemaat yerine nazaran solda kalır ve aradan geçen yolun kenarındadır. Çok harap ve metruk bir vaziyettedir. Dört direk başlıkları Bizanslılardan kalmıştır. İstanbul fethinden sonra bizdeki vakıf eserler ekseriya Bizanslıların metruk, harap ve hattâ yok olmuş bazı eserleri boş sahasına yapılmasından, orada da mevcut bazı Bizans taş ve oyma eserlerinden ve başlıklarından istifade edilmiş kanaati de gelmektedir. Revaklarından ikisi kubbeleriyle yıkılmıştır. Fakat kalanlar da hemen kurtarılmazsa çok tehlikeli bir durumdadır. Dershanesi kalmamıştır. Diğer revakların kubbelerinden bazılarını köşelerinden çıkan, artık kesilmemesi icap eden ağaçlar tutmaktadır. Zira kökleri bu kubbeleri tutuyor.

Davutpaşa Türbesi:

Mamurdur. İçinde bir hususiyet yoktur. Yalnız kendisi yatar. Mermer taştan sandukası vardır. Devrinin kapısiyle kapalıdır. Son senelerde Topkapı sarayı müzesi müdürlüğünce dikkatli bir tamir görmüştür. Mihrâbın sol tarafındadır. Halâ oradan geçip geçenelr mahallelerinin bu eski büyüğüne ve o tarafların mânevî bekçisi saydıkları paşaya Fâtiha okumadan geçmezler. Zira halk arasında Velî sayılır ve aralarında «Davut paşayi Velî derler» Türbesi dışında kâhyası ve Yayla camiinin bânisi Aydın Kethüdâ medfundur.

Davutpaşa Kabristanı:

Bir kısmı duruyor. Yeniden duvarı yapılmış ve taşlar da tanzim olunmuştur. Taşlar pek mühimdir, lâkin Davutpaşa orta mektebine bahçe temin maksadiyle seneler önce taşları buraya koyacaklarına tahrip edilerek kaldırılmıştır. Burada dostum Muhiddin Hattatoğlu'nun söylediklerine göre

(Devamı 350 nci sahifede)

Davutpaşa türbesi (1920 de tarafımdan resmi yapılmıştır)

Prenses Fethiye, annesi ve kızkardeşi ile bir arada...

DEDİKODULU BİR EVLENME

Prenses Fethiyenin Aşkı

Mısır Kralı Majeste Faruk'un küçük kızkardeşi Prenses Fethiyenin evlenişi, İslâm âleminde büyük dedikodulara sebep olmuştur. Bu yazı, bu tarihî hâdisenin içyüzünü açıklamakta ve Prensesin bu aşka nasıl tutulduğunu belirtmektedir.

Mısır Kralı Majeste Faruk'un küçük kız kardeşi Prenses Fethiye, bilindiği gibi geçenlerde Amerikada, yerli Mısır Hıristiyanlarından küçük bir hariciye memuru olan Riyad Gâli ile evlenmişti.

Bir Prensesin, halk tabakasından bir hıristiyanla evlenmesi Mısır Hânedanı tarihinde ilk defa olarak vukubulan bir hâdise olduğu için bütün dünya matbuatı günlerce bunun dedikodularile meşgul olmuştu.

Bu mühim hâdisenin yegâne meçhul kalan tarafı, Riyad Gâli'nin Ana Kraliçe ve kızı Fethiye ile yakından nasıl ve ne sebeple tanıştıklarıdır.

Nihayet, Mısırda atak yazılarile tanınmış olan Âhirsaah mecmuası, bu meçhul tarafı örten esrar perdesini kaldırdı, ve hâdisenin bütün tafsilâtını neşretti.

Biz de bu mühim tarihî hâdisenin içyüzünü (Tarih Dünyası) okuyucularına sunmak maksadile mezkûr Mısır mecmuasındaki yazılarının tercümesini aynen veriyoruz:

Mısır Ana Kraliçesi, bundan üç sene evvel Avrupaya hareket etmişti. O zaman, Mı-

Prenses Fethiyenin son resimlerinden biri

sırın Marsilya Konsolosluğu, Riyad Gâli'yi Ana Kraliçe Nazlı'nin karşılanmasına memur etmişti.

Riyad Gâli, Ana Kraliçe'ye:

— Buraya teşrif etmenizle beraber, günlerdenberi Marsilyanın semasını kaplayan kesif bulutlar yüzünden görünmiyen güneş, bulutları dağıtarak meydana çıktı..

Dedi.. Bunun üzerine Ana Kraliçe, Fransız protokol dairesi mümessiline dönerek sordu:

— Bunun söyledikleri doğru mudur, yoksa kompliman mı yapıyor?

Fransız protokol mümessili:

— Doğru söylüyor Kraliçe Hazretleri.

Diye cevap verdi.

O günden sonra Riyad Gâli, Ana Kraliçenin, seyahat formalitelerinin kolaylaştırılması için yanına memur olarak verildi. Riyad Gâli'nin bu vazife ile Lusern'e geldiğini gören bazı Mısırlıların anlattıklarına göre:

Lusern'e; Ana Kraliçeye ait otuz altı büyük bavulu hâmil bir kamyon geldiğinde, Bern'deki Mısır Sefaretinin bazı memurları, bu eşyaları tesellüm etmek için bekliyorlardı.

Kamyon durunca, şoförün yanında duran, esmer ve zayıf bir genç indi. Sefaret memurlarına kendini takdim etti:

— Mısırın Marsilya Konsolosluğu memurlarından Riyad Gâli..

* * *

Riyad Gâli, artık Ana Kraliçe maiyet memurlarından biri olmuştu. Bu yeni vazifesi için harcirah olarak kendisine günde beş Mısır lirası verilecekti.

Fakat, Riyad'ın bazı nâhoş hareketleri, Mısır hariciyesinin memnuniyetsizliğine sebeb olmaya başladı. Kendisine Mısıra dönmesi bildirildi. Kabul etmedi. Bunun üzerine vekâlet emrine alındı.

Onu tutan Ana Kraliçe, kendisine iki yüz Mısır lirası bir aylık bağlamaya karar verdi. Bunun ellisi aylık ,yüz ellisi de yol bedeli idi.

Riyad, Ana Kraliçe ile beraber Amerikaya hareket etti. Orada Ana Kraliçe Nazlı (Mayo Klinik) adındaki hastahanede uzun müddet tedavi olundu.

Bu müddet zarfında Riyad Gâli ile Prenses Fethiye sabahlara kadar Ana Kraliçenin yanıbaşında oturmuşlar, onun sıhhatile yakından alâkadar olmuşlardı. Bilhassa Riyadın bu hareketi, Ana Kraliçe tarafından çok takdir edilmişti.

Bir müddet sonra, Riyad Gâli'nin adı Amerika gazetelerinde sık sık geçmeye başladı. Buna sebeb de, Vilyam Mahoni adında-

Prenses Fethiyenin kocası Riyad Gali

ki bir mühendisin otomobilinin Ana Kraliçeye ait otomobil ile çarpışması idi ve mühendis tazminat dâvası açmıştı.

Halbuki Ana Kraliçenin otomobilini, yalnız başına Riyad Gâli idare ediyordu. Bir çok dedikodulara sebeb olan bu dâva, Ana Kraliçenin Amerikalı mühendise beşyüz dolar tazminat vermesi suretile kapanmıştı.

Riyad Gâli, Prenses Fethiyeye talip olup, Ana Kraliçe buna muvafakat edince Amerikadaki Mısır Sefareti müdahale etti. Sefir bu evlenmeye mâni olmak için elinden gelen bütün gayreti sarfettiyse de muvaffak olamadı.

Nihayet hâdise Kahireye aksetti. Bunun üzerine merhum Prenses Şivekârın kocası İlhami Paşa bu iş için Amerikaya hareket etti. Prenses Fethiye ile Ana Kraliçe Nazlıyı evlenme meselesinden vazgeçirtmek için onları iknaa çalıştı. Bir taraftan da, Riyad Gâli'nin Prensesin ve Ana Kraliçe'nin paralarını suiistimal etmekte olduğuna dair kat'î deliller topluyordu.

Bir gün, İlhami Paşa, Prensesin ve Ana Kraliçenin yalnız bulundukları bir sırada kendilerine:

— Riyad, Ana Kraliçe için kırk bin Mısır lirası değerinde bir gerdanlık satın almış, halbuki bunun fiyatı yirmi bin Mısır lirasıdır.

Bu hâdiseden iki gün sonra, Riyad Gâli, Ana Kraliçe'nin yanına gelerek, kuyumcu ile görüştüğünü ve satın alınan gerdanlığın fiyatından on bin Mısır lirası indirmeğe ikna ettiğini söyledi.

Prenses Fethiye, Riyad Gâli'nin bu hareketini dürüstlüğüne büyük bir delil saydı ve İlhami Paşanın iddialarını reddetti.

İlhami Paşa, Ana ile kızını böylelikle ikna edemeyince, Riyad'a Mısıra dönmesini teklif etti. Riyad bunu reddederek:

— Mısıra gidecek olursam, orada Mısırlılar beni öldürür. Bunu yakinen bilirim.

Dedi.

Riyad Gâli, bazı dostlarına, Amerikada bulunan Mısırlı talebelerden ölümle tehdid mektupları aldığını, bu yüzden tabancasız gezmediğini söylemişti.

* * *

Riyad Gâli'nin Mısırda bulunan akrabalarından bir bayan da onun hakkında şu şâyanı dikkat malûmatı veriyor:

— Riyad, küçüklüğünden beri sessiz ve ağır başlıdır. Ticaret mektebinde okurken de öyle idi. Onun kızdığını hiç görmemiştim; yalnız (Kitle Partisi Lideri Mikrem Ubeyd Paşanın neşrettiği) kara kitabda adının da karıştırıldığını gördüğü gün fena halde sinirlenmişti. Bu kitabda Riyadın bazı istisnaî muameleye tâbi tutulduğu yazılmıştı. Riyadın babası Vefd Partisinin ileri gelenlerinden bir kaç kişile yakından tanıştığı için oğluna bu istisnaî muameleleri yaptırmıştı.

Kara kitabda, Riyad Gâli'nin, Nahas Paşaya bir otomobil sattığından bahsediliyordu.

Bu otomobil hâdisesi şöyle olmuştu:

«İkinci Dünya Harbinden evvel Riyad Gâli bir hastahanede, o zamanlarda Japonyanın Mısır Sefiri olan zatın karısile tanıştı. Bu Japonyalı bayan, onu ölen bir oğluna benzeterek kendisine yakınlık gösterdi ve kendine evlâd edinmek istedi. Harp patlayınca Japon Sefareti Kahireden ayrıldı. O sırada, sefaret, Riyad Gâliye bir cemile olmak üzere, gayet ucuz fiyatla otomobillerinden birini sattı. İşte bilâhare Nahas Paşaya satılan otomobil budur.

Riyad Gâli'nin evlenmesi, bugün kapanmış gibi görünüyorsa da, ileride bunun bazı hâdiselere sebeb olabileceğini iddia edenler de vardır.

S. M. Yurdatap

AV ve TURİZM

15 Ağustosta Çıkıyor!..

Memleketimizin en büyük ihtiyacına cevap verecek olan bu mecmua, aynı zamanda bir dâva mecmuası olacaktır. Şimdiye kadar tamamiyle ihmal edilen ve hiçbir derdi ile alâkadar olunmıyan Türk avcılarının dertleriyle alâkadar olduktan başka dünya avcılığı, Türkiye ve dünya turizmi hakkında da en salâhiyetli kalemlerin yazılarını neşredecektir. Türkiyemiz av turizmi bakımından dünya yüzünde eşsiz bir memlekettir. Av ve Turizm mecmuası görülmemiş nefasette 20 büyük sahife ve 3 renkli bir kapakla yalnız 20 kuruşa verilecek ve bütün avcıları tatmin edecek bir mecmua olacaktır.

Anadoluda Koyun ve At Motifli Mezar Taşları

Yazan: NAZMİ SEVGEN

Bu yazı, şimdiye kadar esaslı olarak tetkik edilmemiş çok enteresan bir mevzuu tetkik etmektedir. Nazmi Sevgen, uzun yıllar, Anadoluyu baştan başa dolaşarak topladığı malûmatı gayet ilmî bir metotla hazırlıyarak Tarih Dünyası okuyucularına sunmuştur. Koyun ve at motifli mezar taşlarının nerelerde bulunduğunu ve menşeini belirten yazı cidden merak ve istifade ile okunacaktır.

Hinç köyü mezarlığındaki insan şekilli mezar taşı (Vesika 1)

Size, şu bizim «Hazineler diyarı» Anadolu'dan bahsedeceğim yine. tarih boyunca, dört tarafdan akan insan selleri burada ne tortular bırakmışdır bilirmisiniz... Yeraltı servetleri kadar, Anadolu'da yer üstünde de ne hazineler vardır.

Bugün Elâzığ - Tunçeli (Dersim) — Erzincan hattının doğusundaki mıntakanın bazı yerlerinde öbek öbek koyun ve at motifli mezar taşlarına tesadüf edilmektedir. Bunlar, hiç şüphesiz Akkoyun'lulara aittir. Bu hattın daha garbında bu gibi eserlere tesadüf edilememesi Akkoyunlu'ların Erzincan'dan daha batıya gidememiş olmalarındandır.

Bize göre, Akkoyunlu ve Karakoyunlu ların hakim oldukları Anadolu'nun doğu mıntakasında, koyun ve at heykelli mezarlar bulunması, hiç şüphesiz «boy teşkilâtı» geleneklerine bağlıdır. Akkoyunlu'ların bayraklarında koyun remizleri vardı. Karakoyunlular müslüman olmadan evvel koyun totemine bağlı idiler. Ondan sonra da bu geleneği yaşattıklarına bu mezarlar en kuvvetli birer delildir.

Tarihden evvelki devirlerde yaşamış geleneklerin, boy bünyesinde ve teşkilâtında şehir ve köy hayatiyle devam ettiği malûmdur. (Koyun boyu) demek (koyun totemli boy) demektir. Bu boy'un Orta Asya'da bırakdığı parçalar olduğunda şüphe olmayan (Beren - kuzu) Karakoyunlu oymağı ile IX. asırda Ukrayna bozkırlarında görülen (Berendî - kuzulu) oymağı (koyun totemli) boya bağlı olsa gerektir.

Şarl Teksiye, «Küçük Asya, III, 12. s.» bugün Doğu Anadoluda görülen ve bulduğumuz mezar taşlarında temsil edilen büyük kuyruklu koyunların buraya Selçuki'ler ve Hazar denizinin güneyinden gelen Türkmenler tarafından getirildiğini, evvelce bu mıntakada bu cins koyun bulunmadığını söyliyor. Şarl Teksiye'nin bahsettiği Türkmen'lerin Akkoyunlu ve Karakoyunlu'lar olduklarında şüphe yoktur. Azarbaycan'da da koyun motifli mezar taşlarına tesadüf edildiği gibi Orta Asya'ya doğru geyik ve koç heykelli mezarlara da raslanmakdadır. Bu nadide malzeme, bize Türklerin at, koyun, sığır, geyik totemlerini hâ-

Karaoğlan köyündeki mezar (Vesika 4)

Çelebibağı köyündeki mezar (Vesika 8)

Aşağıdirikteki mezar (Vesika 3)

Gürgöz köyündeki mezar (Vesika 9)

lâ yaşatmakda olduklarını gösteren birer abide kıymetindedir.

Hemen hepsini yerlerinde görmek, tetkik etmek suretile topladığımız bu kıymetli malzemeyi Batıdan Doğuya doğru birer birer arzediyoruz:

Tunçelinin (Dersim) Hinç köyünde maalesef tarihi tesbit edilemiyecek kadar eski zamana ait mezar taşları vardır. Bilhassa bu mezarların toprağa gömülü vaziyette bulunması eskiliklerine başlıca delildir. Üzerlerinde kitabe, tarih mevcut değildir.

Yine bu mezarlıkda, koyun şekilli olmamakla beraber dikkata değer kıymette bir mezara daha tesadüf ettik. (1. vesika) baş tarafında fesli bir insan şekli, ayak ucunda tos vuran iki keçi resmi, üzerinde bir güvercin heykelciği görünmektedir. Mezarın önünde tersine hakedilmiş olan Arap harfli yazıdan bunun (Keko oğlu İsmail Mamuk) isminde birine ait olduğunu anlıyoruz. Yazının altında yine mahkûk bir keçi ve güneş kursu göze çarpmakdadır. Bu mezar, nihayet son yarım asırlık zamana aittir ki henüz memlekette değil mezara büst koymak, heykel yapmak bile günah sayılırken Dersim gibi bir muhitte elli sene evvel böyle bir mezar yapılmış olması, üzerinde durulmaya değecek bir hâdisedir.

(2. vesika) Göğsünde güneş kursunu, onun üzerinde müstatil çerçeve içerisinde okunması kabil olamayan bir yazıyı ihtiva etmekdedir. Müşkülâtla okunan (1076) tarihi delâletile bu mezarın 290 senelik olduğunu anlıyoruz. Sol tarafında kılıç resmi göze çarpmaktadır. kılıç, kahramanlık işaretidir. Müsademe ve muharebelerde ölenlerin mezarlarına konulduğunu mahallî tetkikatla anlamış bulunuyoruz.

Bu kabil mezar taşlarında tesadüf ettiğimiz «güneş kursları» eski bir geleneğin izleri ve devamıdır. Güneş kültü, Türk'ler arasında çok eski zamanlardan beri kökleşmiştir. Güneşe tapmanın, tarihden önceki zamanlarda, bütün tarihî devirlerde yerleşmiş bir kült'ün devamı olarak Alevî ve Kızılbaş'lara intikal ettiğinde şüphe yoktur. Dersim'liler de Kızılbaş'tır. Onlara göre Hazret'i Ali için Mirac vaki olmuştur. Şimdi Ali, Güneş şeklinde müncelidir. Güneş, Ali'nin ta kendisidir. Bu sebeple, Dersim'liler Güneş doğarken ya bizzat ona veya onun ilk ışıklarının aksettiği yüksek doruklara yönelerek «Ya Hızır» niyazile secde ederler. (Londra'da İngilizce olarak der-

dest'i tabı bulunan «ZAZALAR ve KIZILBAŞLAR» isimli eserimizde bu babda hayli izahat vardır.)

(3. vesika) Dersim'in Aşağı Dirik, (4. vesika) Karaoğlan köylerindedir. ikincisinin sol tarafında tüfek, kılıç şekilleri bariz tarzda göze çarpmaktadır.

(5. vesika) daki orijinal mezarları Dersim'in Akseki köyünde bulduk. I. plândekinin yan tarafında başbaşa iki güvercin resmi, üstünde bir güvercin heykeli, II. plândekinin yanında Güneş kursu, sırtında da güvercin heykeli görünmektedir. Kuyruğu büyük, boynuzları pek zarif şekilde yapılmıştır.

(6. vesika) Erzincan'da Askerî Hastahane civarındadır. bu mezarın bariz farkı, diğerlerinden nisbeten büyük oluşudur. Hiç birkitabe taşımamakdadır.

(7.-9. vesika) Erciş'le bu kazanın Çelebibağ'ı ve Görgöz köylerinden Van müzesine nakledilmiş olan mezar taşlarıdır. 7, 8 numaralıların yanlarında birer bıçak resmi görünmekde, diğerleri hiç bir şekil veya kitabeyi ihtiva etmemekdedir. 9. vesikada görülen dört taş birer minyatürdür. Çocuk mezarı oldukları tahmin edilebilir. Bu yedi taşın bulunduğu Erciş ve Çelebibağ'ındaki mezarlıklarda Selçuki yapısında kümbetler vardır. Bunlardan birinin Karakoyunlu'lardan İskender oğlu Yar Ali Şah'a ait olduğunu (863 - 1453) tarihini taşıyan kitabesinden anlamış bulunuyoruz. Bu mezarlıkdan Van'a nakledilmiş olan taşların en aşağı hesapla beş asır evvele áit olduğunu söyliyebiliriz.

Van'ın Başkale kazası jandarma dairesi kapısının iki tarafına tezyinat makamında konulmuş koç şekilli çok eski birer mezar taşı vardır. Buraya kazanın İringani köyünden nakledilmişlerdir.

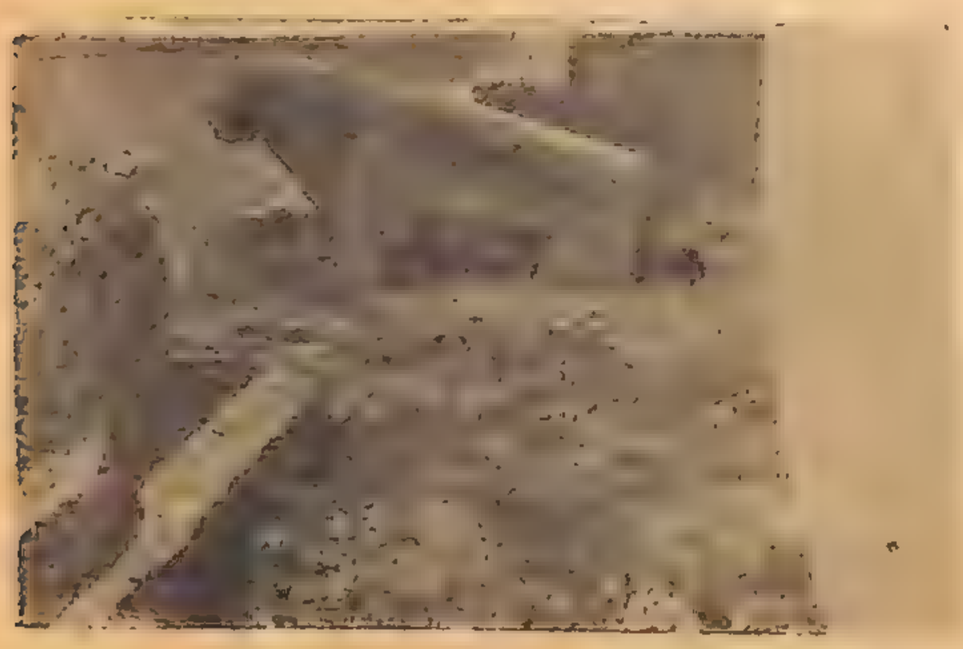

Erciş, Çelebibağı köyünde buulnan mezar (Vesika 7)

Ankarada Etnoğrafya Müzesine Erzincandan getirilen mezar taşı (Veski 10)

Göğsünde güneş kursu taşıyan mezar taşı (Vesika 2)

Dersimin Akseki köyünde bulunan mezar taşı (Vesika 5)

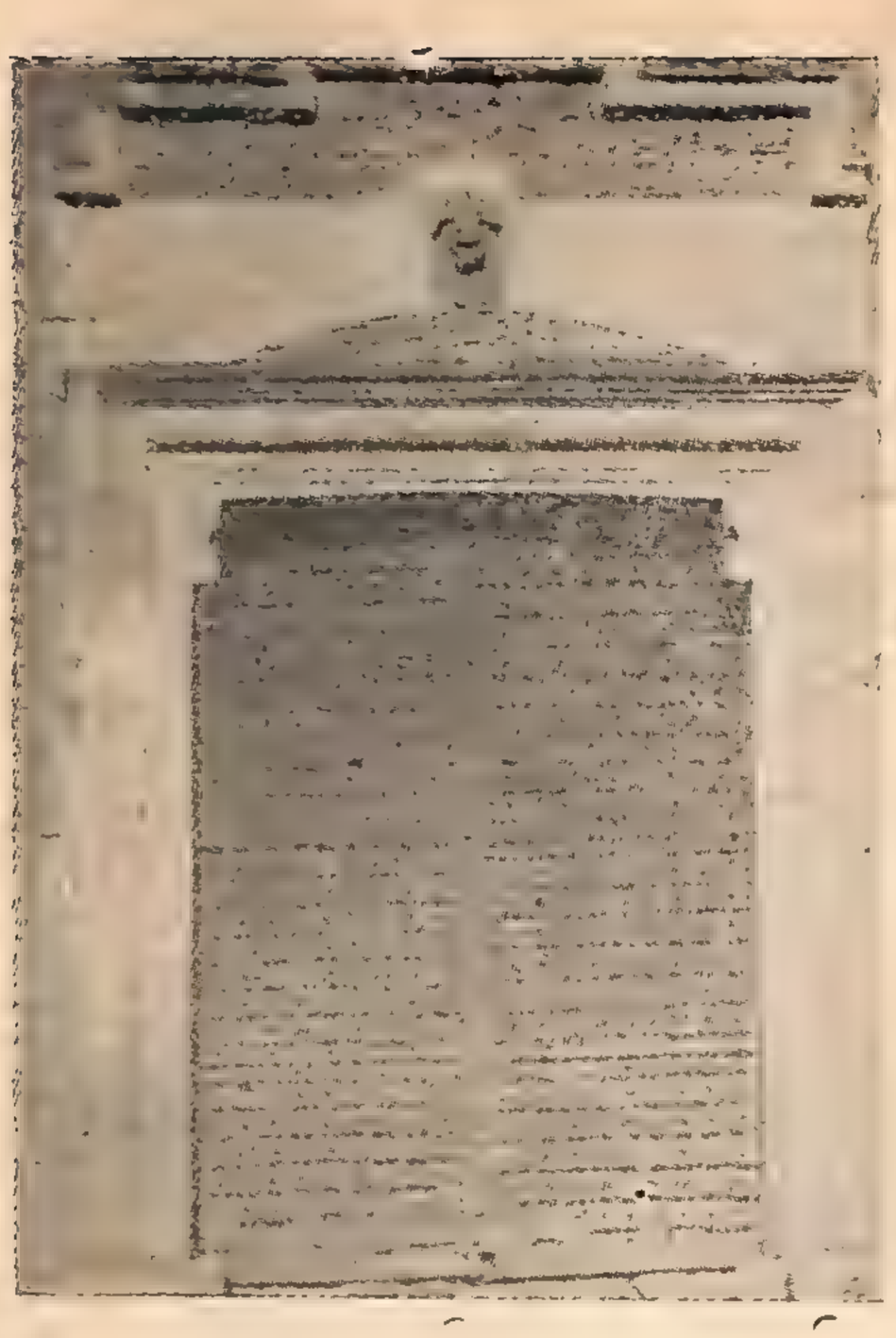

Diyarbakır kalesinin Urfa kapısı (Vesika 11)

Van'ın Muradiye kazasının Çaldıran köyündeki Askerî gazino bahçesine civardaki Gobik köyünden getirilmiş koç şekilli bir mezar daha vardır.

Muradiye kazasının Esbireş - Yağızat köyündeki eski mezarlıkta at heykelli iki mezar taşına tesadüf ettim. Bu mezar yakın zamana ait değildir. Üzerinde eğeri, göğüslü, gemi, üzengileri, yanına asılı kılıcı, ayak ve kollarında birer nal damgası çok vazih şekilde görünmekdedir. Ayni mezarlıkda tesadüf ettiğimiz Selçuki devrine ait harap bir kümbet nazarı dikkati celbeder kıymettedir.

(10. vesika) Erzincan'dan Ankaradaki

Erzincanda bulunan mezar taşı (Vesika 6)

Koyun motifli diğer bir mezar taşı

Etnoğrafya müzesine nakledilen bir mezar taşıdır. Kimlere ait oldukları belli değildir.

Türk'lerin koyun totemine atfeyledikleri ehemmiyeti diğer bir vesika ile teyid etmiş olacağız. Diyarbakır kalesinin Urfa kapısı üzerindeki kakma çivilerin bir kısmı koç başını temsil etmektedir. Akkoyunlu'ların Diyarbakır'a hâkimiyetleri sırasında tamir edilmiş olan kapıdaki koç başlı çiviler, bu çeşit mazarların Akkoyunlu'lara aidiyetini teyit ve tevsik eden ve Anadolu'daki diğer koç, at şekilli mezarlar gibi tarafımızdan bulunmuş olan orijinal, zengin bir vesikadır (11, 12. vesika).

Akkoyunlu'ların Anadolu'daki istilâ yolları üzerinde gerek geleneğe tabi olarak sonradan yapılmış olan koyun ve at şekilli mezar taşlarına daha fazla Dersim'de tesadüf edilmesinin başlıca iki sebebi vardır. Bunlardan biri Akkoyunlu'ların Erzincan, Dersim mıntakasında uzun müddet kalmaları, diğeri de Zaza dediğimiz Dağlı Türk'lerin gelenekleri muhafazada gösterdikleri asabiyet ve hassasiyettir.

Diyarbakır, Urfa kale kapısındaki koç başlı çiviler (Vesika 11)

İngilizlerin idama mahkûm ettiği Türk Ajanı

Yazan: EKMEL MOLLA

Bu yazı, Türk milletinin vatan oğrunda nasıl hayatını feda ederek vazife aldığının parlak ve göğüs kabartan bir misaldir. Yazıda, Umumî Harbde başarılması imkânsız görünen işleri muvaffakiyetle başaran ve İngilizler tarafından ölüme mahkûm edilen Macit Beyin faaliyetini okuyacaksınız

Kıymetli mecmuanızın birinci sayısına göz gezdirirken, merhum Enver Paşanın resmi ve hakkındaki yazı dikkat nazarımı celbetti ve derin bir uykuda görünen uzun bir rüyadan uyanır gibi, beşriyeti kızıl kanlara boğan feci ve müthiş, Birinci Cihan Harbinin kıyameti andıran günlerini hatırladım.

Muhterem Galip Kemali Beyefendi tarafından yazılmış olan mezkûr makalede Giritli Macit Beyden bahsediliyor. Ben Macit Beyle Atinada görüşmüştüm. Macit Bey, Giritte Türk kardeşlerimizin Rumlar tarafından uğramakta bulunmuş oldukları tazyikat ve mezalimden, Balkan Harbi muahedesi hükümlerinin verdiği salâhiyete dayanarak, sefirimiz Galip Kemali Beyefendi delâletiyle, Yunan Başbakanı nezdinde şikâyette bulunmak üzere, Hanya Cemaatı İslâmiyesi tarafından murahhas olarak Atinada bulunuyordu. Macit Beyin Atina sefaretimizle teması eski idi... Birinci Dünya Harbinin ilk senelerinde sefir Galip Kemali Beyefendi, merhum Enver Paşadan aldığı direktif üzerine, yine Girit mesaili dolayısiyle Atinaya gelmiş olan Macit Beye bir teklifte bulunmuştu. Teklif çok ağır ve çok tehlikeli idi, fakat aynı zamanda da çok şerefli idi.

Mısır ile Garp Trablusu hududu arasındaki «Sellum» mıntakasında, kumandası altında mühim bir kuvvei askeriye bulunmuş olan merhum Enver Paşanın kardeşi merhum Nuri Paşa, tedricî surette malî zorluklara düşmüş, İstanbulun yardımına sabırsızlıkla intizar etmekte bulunmuştu. Filvâki Arnavutluk tarikiyle biner liralık torbalar

Macit Beyin, Galip Kemali Söylemezoğluna gönderdiği bir resmi...

içinde binlerce altın lira sefaretimize gelmiş bulunuyordu; fakat bu külliyetli mebaliğ Sellum'a nasıl götürülecekti? Afrikanın şimal sahilleri düşman tarafından tamamen kapattırılmıştı, Girit adasının Akdeniz ortasında kâin olması ve o zaman henüz harbe iştirak etmemiş bitaraf bir Yunan toprağı bulunması, binaenaleyh gelmiş ve gelecek paranın Girit yolu ile Mısıra daha kolay sevkedilebileceği noktalarını nazarı itibara alan Galip Kemali Beyefendi, zikrolunan paranın Macit Bey vasıtasiyle gönderilmesini muvafık görmüş ve işte, vatan ve millet namına, bu delâletin kabulünü Macit Beyden rica etmişti. Macit Bey bu teklifi kabul etti; Galip Kemali Bey Macit Beyin

vicdanına, hamiyetine ve ciddiyetine vâkıf ve kani bulunmuş olduğundan, ilk parti olarak on bin altın lirasını müsteşar merhum Necip Bey vasıtasiyle, bilâsenet ve bilâtereddüt, kendisine teslim etmişti. Hanyaya avdet eden Macit Bey ne yaptıysa yaptı, ne çarelere başvurduysa vurdu, ne tehlikeli anlar geçirdiyse geçirdi, altınları Nuri Paşa merhumun eline kısa bir zaman zarfında ve tamamen ulaştırdı, ve Nuri Paşa merhum mezkûr mebaliği tamamen aldığını sefarete gönderdiği şifreli mektupla bildirdi. Hâdiseyi ehemmiyetli bir muvaffakiyet olarak telâkki eden Galip Kemali Bey ve bütün sefaret erkânı çok memnun olmuştu. Aynı zamanda Macit Bey, aldığı bir telgrafla yeniden sefarethaneye davet ediliyordu. Tekrar Atinaya gitti ve döndü, ve yine birkaç bin altın liranın Mısıra geçirilmesine muvaffak oldu.

Macit Beyin Atina seyahatleri on defadan fazla tekrarlandı. O sıralarda Macit Bey, Hanya Alman Konsolosu bulunmuş olan Kruger'in refikası Batistina'nın başkanlığında kurulmuş olan «Himayei Hayvanat» Cemiyetinde âza bulunuyordu. Bu münasebetle esasen müttefikimiz bir devletin konsolosu olan Kruger'in, Macit Beyin Mısır yolu üzerindeki teşebbüsatına dair biraz vukufu vardı ve o vesile ile Macit Beyden bir ricada bulunmuştu. Nuri Paşa merhumun yanında yüksek rütbeli Alman subayları da bulunuyordu. Kruger, Alman hükûmeti namına bu subaylara da epey bir miktar para sevketmek arzusunda idi. Bu işi de deruhte eden Macit Bey, konsoloshaneden aldığı külliyetli bir miktar para ile birkaç yüz varil zeytinyağı mübayaa ve İskenderiyedeki adamlarına irsal eylemiş ve kendilerine yazdığı şifreli mektuplarda mezkûr zeytinyağların satışından hâsıl olacak kârın Alman subaylarına aïdiyetini Nuri Paşaya bildirmiştir.

Macit Bey, her Atinaya gidişinde İngiliz casusları tarafından takip ediliyordu. Bir gün Galip Kemali Beyefendi, Macit Bey vasıtasiyle Alman sefarethanesine mühim bir takım evrak göndermişti. Macit Bey Alman sefarethanesinden çıkmakta iken karşısındaki cesim ağaçların arkasında tarassutta bulunmuş olan İngiliz acsusları tarafından, tam bina kapısı eşiğinde, fotoğrafı alınmıştı. Hulâsa, sefaret ataşemiliteri Muhtar Bey tarafından vâki olan yeni ve son davet üzerine Macit Beyin Atinaya müte-

Macit Bey Maltada Verdalla hapishanesinde Doyran Müftüsü büyük vatanperver merhum Fahreddin Efendi ile beraber...

veccihen bindiği ve hareket ettiği Antigoni adındaki Yunan vapuru Milos adası limanı açıklarında, bir Fransız kruvazörü tarafından geceyarısı tevkif edilerek, Macit Bey derdest ve bir İngiliz amiral gemisine teslim edilmiş, on üç gün sonra Maltaya, Verdalla hapishanesine sevkolunmuştu. Eski Venedik tarzı mimarisinde, kuş uçmaz derecede yüksek, cesim ve korkunç bedenlerle çevrilmiş olan bu binanın vaktiyle Malta adasını muhasara etmiş olan Turgut Reis tarafından kışla olarak inşa edilmiş olduğunu ve binaya Virdullah ismi verildiğini ve bu Arapça ismi İngilizlerin Vardalla şekline çevirdiklerini Macit Beyin ağzından işittim. Macit Bey memleketinden, aile ocağından uzak, yorgun, mahzun ve bikarar bir durumda bulunmakla beraber, büyük denizcimiz Turgudun, Türklük şan ve celâdetini, azamet ve ikbalini semalara yükselt-

Macit Bey Malta hapishanesinde Hanya eşrafından Sürur zade Zeki ve Ali Beylerle birlikte...

miş olduğu bu kalenin sakfı altında kalmakta bulunmuş olmasından dahi mânevî bir ferah ve teselli hissetmekte idi.

Macit Bey Maltada yirmi yedi ay kaldıktan sonra Mısır İngiliz yüksek divanı harbi tarafından İskenderiyede Gabbarî hapishanesine naklettirilmişti. İskenderiyeden Nuri Paşaya erzak vesaire nakliyatı yapan adamlardan birisi, fiyatlar ve ücretler farkları ihtilâfından dolayı arkadaşlariyle cereyan etmiş olan şiddetli bir münakaşadan fena halde muğber olarak, sefaretle Macit Bey ve Nuri Paşa arasındaki bütün esrarı İngilizlere haber vermişti. Bu suretle Gabbarî askerî hapishanesinin pek ufak, karanlık, ve demir kapılı bir hücresinde günlerden beri tahammül edilmez bir hayat geçirmekte bulunmuş olan Macit Bey sefaretin İskenderiye ajanlariyle birlikte Mısırdaki İngiliz yüksek divanı harb mahkemesi huzuruna çıkarıldı, muhakeme birkaç celse devam etti, Macit Bey bütün suallere negatif cevaplar veriyordu, fakat bir aralık geldi ki divanı harb müddeiumumisi Capitaine Djonse birdenbire hiddetle yerinden fırlıyarak Macit Beye karşı:

«— Vousêtes menteur, voici les temoignages!»

Diyerek masa üzerinde sıralanmış birtakım evrakı gösterdi. Meğer bu evrak, Macit Beyin tevdi ettiği mebaliğe mukabil kendi namına olarak Atina Millî Bankasından alıp Mısıra göndermiş ve bu defa Londra bankalarından divanı harbce getirtilmiş külliyetli bir miktar çeklerle Macit Beyin Atina Alman sefareti kapısında, haberi olmadan çektirilmiş bir fotoğrafisinden ibaretti. Macit Bey evraka bir göz gezdirdikten sonra yerine oturdu, fakat müddeiumumi bu sefer elindeki kırbacı masa üzerine şiddetle vurarak tehditkâr bir bakışla Macit Beye hitaben:

— Sizin yaptığınız işlerle büyük bir dosya teşekkül etti, acaba sizin hareketleriniz kaç İngiliz askerinin hayatına mal olmuş? Fakat en nihayet Türksünüz, Türkler için çalıştığınızı farzedelim, fakat... Fakat İngiliz milletinin bu dünyada en büyük düşmanı olan Almanlarla işiniz ne?.. Binaenaleyh divanı harbce kurşuna dizilmeniz takarrür etmiştir! demişti.

Harbden sonra görüştüğümüz Macit Bey bu hâdiseyi anlatırken sözlerine şöyle devam etmişti:

— Müddeiumuminin bu haşin ifadelerinden sonra beni Gabbarî hapishanesindeki Selluma iade ettiler, ufak bir aynacığım vardı, yüzüme bir kere baktım ve aynacığı bilâihtiyar şiddetle yere fırlatarak kırmışım. Biraz uzamış sakallarımın kaplamış olduğu yüz kemiklerim dışarı fırlamış, yanaklarım içeri çekilmişti, öleceğimden müteessir değildim, yalnız evlenmemiş bir hemşireciğim vardı, ona yanardım.

Macit Bey derhal idam sehpasına götürülmemiştir. İki ay sonra infaz kararını vermek üzere yeniden teşekkül etmiş olan aynı divanı harb mahkemesi, Macit Beyin bütün harekât ve teşebbüsatı o vakte kadar harbe iştirak etmemiş olan Yunanistanın bitaraf toprakları üzerinden vâki olduğu noktasını esbabı muhaffife addederek kendisi için harbin sonuna kadar mevkuf tutulması kaydiyle beraet kararı vermiştir. Mütareke akdedilir edilmez Macit Bey hemen tahliye edildi ve Giride geldi.

Ekmel MOLLA

Tarih Dünyası paviyonunun sabahın erken saatinde cepheden görünüşü

İstanbul Sergisinde TARİH DÜNYASI Pavyonu

Tarih Dünyası'nın İstanbul sergisindeki paviyonu, şimdiye kadar görülmemiş bir alâka uyandırmıştır. Bu alâkanın iki mühim sebebi vardı:

1 — Tarih Dünyası mecmuasının az zamanda şimdiye kadar hiçbir mecmuaya nasip olmıyan bir rağbet ve alâka görmüş olması,

2 — Tarih Dünyası paviyonunun tam mânasiyle bir müze ve tarihî eserler meşheri haline getirilmiş bulunması...

Her millet kendi tarihi ile yaşıyacağına göre, Tarih Dünyası, milletine tarihini hakikî hüviyetiyle tanıtmak için hiçbir fedakârlıktan çekinmemektedir. İşte bu düşünce ile nüfusu bir milyona varan İstanbul gibi büyük bir şehirde, bütün İstanbullulara tarih zevkini canlı misalleriyle verebilmek için Tarih Dünyası mecmuası, on iki bin lira gibi bir masrafı göze alarak bu gayesini tahakkuk ettirmiştir.

Sekiz metre cephe ve beş metre derin-

Tarih Dünyası paviyonunda ziyaretçilere tarihî eşyalar hakkında izahat veren bir bayan

liği ihtiva eden kırk metre murabbaı bir saha üzerinde bütün motifleri tarihî olan bir köşk, Tarih Dünyası mecmuaları ve her türlü tarihî eşya ile donatılmıştır. Biri harem ağası ve diğerleri harem kadınları ve eski kıyafetlerle her gün beş, altı kişi ziyaretçileri kabul etmiştir. Tarih paviyonunda giyim eşyasından tutunuz da, altın, gümüş ve bakır her türlü işleme eşya, eski silâhlar, tüfek, kama, hançer ve piştovlar), Türk stili ev eşyaları, işlemeli elbiselerin çeşidi bulundurulmuş, ziyaretçiler tarihî kıyafet ve tarihî eşyalar hakkında tam bir fikir edinmişlerdir. Bu eşyaların bir kısmı Kapalıçarşı antikacılarından, bir kısmı tarihî eşya meraklısı eski ailelerden temin edilmiş, teşhir edilen eşyalardan bazıları da asla bir kâr gözetilmeksizin ve sadece tarihî zevki aşılamak düşüncesiyle satılmıştır.

İstanbul Sergisini ziyaret edenlerin hiçbiri, Tarih Dünyası paviyonunu ziyaret etmeden, dakikalarca buradaki eşyaları seyretmeden geçmemiş ve istisnasız bütün ziyaretçiler takdirlerini bildirmişlerdir.

Tarih Dünyası, ayrıca şimdiye kadar görülmemiş muhtelif seride tarihî kartpostallar bastırıp maliyeti fiyatiyle okuyucularına ve ziyaretçilere vermiştir. Londradan sureti mahsusada büyük fedakârlıklarla getirttiğimiz ve eski İstanbulun eşsiz güzellik-

Tarih Dünyası paviyonunda harem ağası - kıyafetini temsil eden siyahî Kenan

lerini canlandıran meşhur Melling'in hepsi ayrı nefasette büyük renkli tabloları Tarih Dünyası paviyonundan maada serginin en mutena yeri olan tarihî kulenin iç tarafını da süslemiş, bu suretle bu eşsiz sanat eserleri bütün İstanbullulara gösterilmiştir.

Okuyucularımıza, daha ilk sayımızda verdiğimiz söz şu idi: Millete ve memlekete faydalı olabilmek için her fedakârlığı göze almak... Tarih Dünyası paviyonu, bunun ilk canlı misalini vermiştir. Bundan sonra da her fırsattan istifade ederek faydalı olmaya devam edeceğiz.

İki ayda bir muntazaman okuyucularımıza vermeyi vadettiğimiz hediyeler de bu hizmetler cümlesindendir. Okuyucularımıza hizmetler cümlesindendir. Okuyucularımız şunu da kabul etmelidirler ki, Tarih Dünyası henüz altı ayını bile doldurmamıştır. Zaman geçtikçe hizmetlerimiz artacaktır.

Tarih Dünyası paviyonunun tarihî eşyalar teşhir edilen kısmında tarihî kıyafetiyle diğer bir bayan

Belkıs Efsaneleri

(Baş tarafı 322 nci sahifede)

belerde dahi en ufak bir bozulma eseri yoktur. Bu kitabelere göre, tiyatronun Roma hükümdarlarından Antonen zamanında yapıldığı anlaşılıyor. Belkıs tiyatrosu, 30 bin kişi alacak büyüklüktedir. Şimdi burada güreşler yapılmakta ve halk rahat rahat müsaraaları seyretmektedir. Yine tiyatrodaki kitabelerden öğrenildiğine göre, asırlarca inşa olunan bu muazzam eser, «Genon» adında bir mühendis tarafından yapılmıştır.

Süleyman Fikri Bey «Antalya Livası Tarihi» adlı eserinde bu tiyatro hakkında bazı kıymetli malûmat verdikten sonra şöyle diyor:

«Tiyatroda gayet güzel ve kabartma resimler mevcut ise de son senelerde civar köylüler tarafından işbu nefîs resimler -saika-i cehaletle- nişangâh ittihaz edilerek maalesef delik deşik edilmişlerdir.»

Kıymetli ilim adamımızın gözünden kaçmıyan bu hoyratlığın hâlâ da devam ettiğini esefle gördüm. Maddî değeri kadar mânevî kıymeti de para ile, pulla ölçülemiyecek kadar engin ve zengin olan bu tarihî eserleri bakalım daha ne vakte kadar ihmalde ve tahripte devam edeceğiz?..

«Belkıs - Aspendus» şehri, Mora şibih cezirесinden hicret eden Argolislerin buraya gelmeleriyle ihya edilmiş. Fakat tarihî kaynakların verdikleri malûmata göre, Aspenduslular, Argolislerle pek anlaşamamışlar, aralarında zaman zaman ihtilâflar çıkmış, iş münaferete kadar dökülmüş. Yine Aspenduslular, Sidelilerle de bir türlü geçinememişler. «Minerva» mâbudesinin himayesi altında bulunan Belkıslılar daha çok sanayi-i nefise ile meşgul olduklarından dövüşe ve harbe pek iltifat eder görünmemişler ve bu sebeple de sağdan soldan istilâlara uğramışlardır. Hattâ İskender-i Kebir tarafından sık sık vergi istenmek suretiyle tehdit edildikleri tarihlerde görülmektedir. Bir müddet sonra da Aspendusluların İskender-i Kebire mukavemet etmeden teslim oldukları anlaşılmaktadır.

Daha sonraları şehir Selçukiler tarafından alınmıştır. Bundan sonraki yazılarımda size bu havalinin Selçukiler tarafından nasıl ve ne şekilde zaptedilmiş olduğunu anlatmağa çalışacağım. **Ferdi ÖNER**

Sedef Çekmece

Türk güzel sanatlarından biri de sedefçilikti, sedefkârlığın son büyük üstadı Vasıf Beyin vefatından sonra bu sanatımızı da kaybettik diyebiliriz. Yabancı malına ve zevkine karşı düşkünlüğümüz, farkında olmadan millî sanatlarımızdan birini köreltiveriyor, ve dün, babalarımız, dedelerimizin kullanageldiği şeyler, yapanı kalmadığı için antikacı dükkânlarına intikal ediyor, oralardan da çoğu, yabancılar tarafından satın alınıp götürülüyor. Yukarıki resimde, Vasıf Bey merhumun elinden çıkmış, baştan başa sedeften bir mücevher çekmecesi görüyorsunuz. Üstat, bu çekmeceyi geceli gündüzlü çalışarak tam iki yılda bitirebilmişti ki bir çekmeceden ziyade bir sedef saraya benzemektedir. Yapıldığı sırada bu çekmeceye 20.000 lira kıymet biçilmişti. Bugün, bu kıymetli eser Topkapı Sarayı Müzesi resim galerisinde muhafaza edilmektedir.

TARİH DÜNYASI'nın Okuyucularına Hediyesi

Tarih Dünyası, iki ayda bir okuyucularına hediyeler verecektir. Bize abone olan ve adreslerini göndermiş bulunan okuyucularımıza, noter huzurunda çekilecek kura ile muhtelif hediyeler verilecektir. Hediye alanların isimlerini 10 uncu sayımızda ilân edeceğiz.

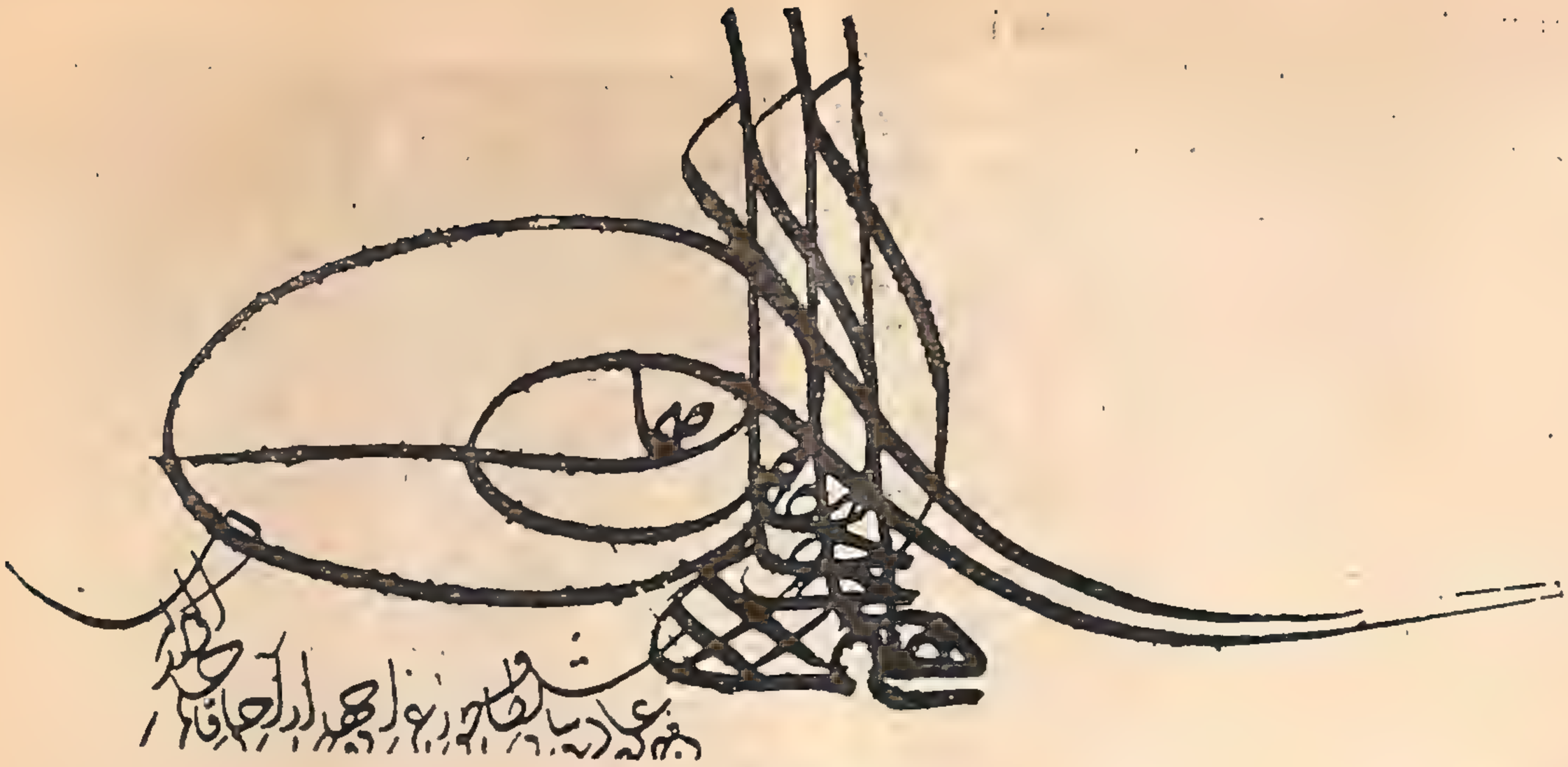

Sultan İbrahimin tuğrası (Topkapı Sarayı Müzesinde)

Sultan İbrahim Deli mi, Hasta mıydı?

Yazan: M. ÇAĞATAY ULUÇAY

III.

Sultan İbrahim bir akşam üzeri, Boğaz tarafına yaptırdığı İftariye kameriyesine oturmuş, sağ yanındaki Bağdat Köşkünün arkasında uzanan Boğaz sahillerini seyrediyordu. Sol yanındaki havuzda cariyeler yıkanıyorlar, kadın efendiler, ikballer, padişahtan bu iyi gününde bir şeyler koparmak için etrafında pervane gibi dönüyorlardı. Padişah, günlerden beri çektiği ıstıraptan biraz kurtulmuş, kendini iyi hisstmeğe başlamıştı:

«... *Vallahi şimdilik bugün mizacımız eyücedir. Hele bir miktar uyukuya vardık, şükür bu halimize. Nihayeti bugün bakçeye isterüz gitme, eğlenmeye... Neyleyim şükür Allahtan gelene. Öteyi gün hele ihtilâm oldum, aşağı inmeğe başlıyor. Tezce bana timar ettiresün, Nevruz-i Sultanî de geldi, hemen elemim dışarıdadır, bayılmam tuttuğu zaman gayret edemem. Sana bu kadar haber gönderdim, azizlere sorasın, nenin şerridir? Cevabını göndermedin, yoksa beni aldadıyon mu? Ne dediler? Şöyle bilesin.*»

Ama bu iyi an, saat veya gün bir rüzgâr gibi geçiyor, tekrar ağrılar, bayılmalar ve feryatlar başlıyordu. Doktorlar, hocalar, mağripliler davet ediliyor, sık sık padişahı ziyaret ediyorlar; çok kere de padişah okunmak için azizlerin evlerine bizzat gidiyordu. Padişahın muayenesinde Sadrıâzam da hazır bulunuyordu. Sultan musahip veya gözdelerinden yeni bir doktor veya hoca adı işitti mi, derhal onu saraya, hareme davet ediyor, muayene ettiriyor veya okutuyordu.

Padişah hasta olduğu zamanlarda ekseriyetle hâs odada yatıyordu. Doktor ve hocalar oraya geliyor, sultana tedaviyi orada yapıyorlardı. Doktorlar, sultana şerbet, ilâç ve macun veriyorlardı, fakat bunların terkipleri yazılı olmadığı için, ne oldukları hakkında bir şeyler söyliyemiyeceğiz:

«... *Hükemaya tenbih edesin, mualeceye başlasınlar, bir yere hareket olunmaz. Beni seversen bir hoşça azar bas, eğer nefiler müşahede etmezsem gâvurları hapse korum, bir ilâç görşünler...*»

«*Ye deyib mualici vazgeçen ye deyib bir yola koyun? İş işten geçiyor, size dayana dayana işim haraba varıyor, bildiğin adamlara göster geçer deyu omuzlıyana yüreğim kalmadı. Senin nene yarar, ben çektüğüm bilürüm, şöyle bilesin.*»

«*Selâmdan sonra hekimbaşıyı yanına getürüp söyleşesin, macunundan yedim deyu, fayda bulmadım. Saraya saadetle tevecüh edesin deyu bana arzeylemişler, bir hoşça mualece ederiz demişler idi, niçin etme-*

diler? Her ne dediler ise ettik, asla nef'ilerin müşahede etmedik...»

Sultan ilâçlardan ve macunlardan fayda göremiyor, mütemadiyen şikâyet ediyor, bu sefer de kan alınıyordu. Fakat kan almak da iyiletici tesir yapmıyordu:

«... Selâmdan sonra hekimbaşı haber göndermiş, mualeceye başlayalım deyu, ne dersin? Kandan evvel ihtikancık edelim deyu söylemiş, ne yola korsun, bir cevap gönderesün, ayın yirmi beşinde kan lâzımdır deyu söylemiş, hemen nice bilürseniz öyle edin...»

«... Hâs odada yatıyoruz. Pek hasta bilesin. Nice beni kodunsa, ziyade elem verdi. Şöyle bilesin. İşim Allaha kaldı. Şöyle oldum ki hiç olmaz, ancak kan fayda etmedi, göreyim şeni nice hizmetinle takayyüt edersün.»

«.. Gine ezelkiden beter hastaca bilesin. Ben bilmem, kan alalıden beri aman bulmuyorum, nice eledim, buna bir tedbir edelim ve dahi üstazları getüresin, ve mağribliler getüresin. Tek durmağla olmuyor...»

Padişahın şikâyetlerinden birisi de hastalık zamanında dışarıya çıkamamasıdır. Bunun için kan almak kadar ihtikan yapmağa da ihtimam ediliyordu. Onun d devası görülmeyince doktorlara yüz çevriliyor, iş Tanrıya ve hocalara bırakılıyordu:

«... Bir miktar istavroz da ekletiyoruz, nihayeti ihtikancık etmişsün bir fayda gene. Şöyle bilesin, şu beni seversen üstaz hükemaları keşmakeş edüp bulasın bu tek durmağlan olmuyor, bir lokma taam deyip yemez oldum...»

«... Bugün öyleden sonra ihtikancık iderüz. Bulaki fayda olaydı. Pek içim hastadur, bir vechile ilâca pek mukayyet olasız. Ancak tek durmağlan olmuyor...»

«... Yarın inşaallahü taâlâ hekim şerbetin içeyim, içmiyeyim mi? Halim haraptır. Âciz kalmişım bilmeli. Adamlar gene aratılsın, fermanımla belki bulunur, ne dışarıdan olduğun bilürüm, ne bilürüz. Etle deri arasındadır. Bu kadar hukne yoktur şerbet kâr etmeye, ne haldir? Yarın sen de bile gelesin, hekimlerle söyleşelim.»

«... Bugün taşra çıkmadık, pek hasta bilesin, ihtikandan fayda bulmadım. Ol dediğimüz adamı tecrübe ettün mü? Bildiresün? Hem kendimi göstersün, iş işten vazgeçiyor, hemen sende bizi ferdaya salursun, geçer deyu. Ayruk bildiğin adamlar göstëresün, Tanrı emaneti olsun.»

Sultan İbrahimin küçüklük resmi
(Topkapı Sarayı Müzesinde)

Görülüyor ki, verilen ilâçlar, yapılan tedaviler sultanın hastalığını iyileştiremiyor, bilâkis onu üzüntülere koyuyordu. Osmanlı İmparatorluğunun mutlak hâkimi, dünya Müslümanlarının halifesi, Osmanlı ülkelerinin biricik hükümdarı, bir anda kulu karun, karunu kul yaptığı halde, kendini mahveden, gece gündüz hayatını kâbuslara salan bu menhus hastalığa bir çare bulamıyordu. Şehzade iken bir şey yapamıyordu. Çünkü hapis bulunduğu hücrede ne onun sözü dinleniyor, ne istediği yerine getiriliyordu. Fakat şimdi o bir sultandı, her şeyi yapmağa kadirdi. Bütün doktorlar, bütün ilâçlar ve hocalar onun emir ve işaretine bakıyorlardı. Doktorlar geliyor, ilâçlar veriyor, hocalar geliyor, okuyor, muskalar yazıyorlardı. Fakat bunların hiçbirisi de sultanı iyileştirememişti. Sultan da bunu anlamış, içini kemiren sonsuz dertlere, şimdi bir de ümitsizlik azabını eklemişti.

M. Çağatay ULUÇAY

Son Halife Abdülmecit ve Hânedânı Ali - Osman Istanbuldan Nasıl Çıkarıldı?

Yazan: RAZİ YALKIN

Kafile tramvay yoluna çıkar çıkmaz, verilen bir korne işareti üzerine şoförler makinelerini hızlandırmış; tenbih olunduğu şekilde üçer beşer metre aralıkla sıralanarak Tophane istikametine doğrulmuştu. Tam bu esnada, şoförlükte olduğu kadar mensup olduğu polis mesleğinde de beceriklilik ve gözü açıklığiyle tanınmış olan Niyazi, icat ettiği bir arızayı ileri sürerek, otomobilden dısarı fırlıyor. motor kapaklarını açıp makinenin ötesini berisini kurcalamağa, bir taraftan da ne de olsa meraka kapılan Mecit Efendiyi dil dökerek oyalamağa başlıyor. Bu oyalama keyfiyetine polis müdür muavini Kâmil Bey de karışarak, kazanılması matlup olan zamanı sağlamağa çalışıyor.

Bizim kafile vaziyetin icap ettirdiği bir süratle yolu alarak Tophaneyi atlamış, Köprü-

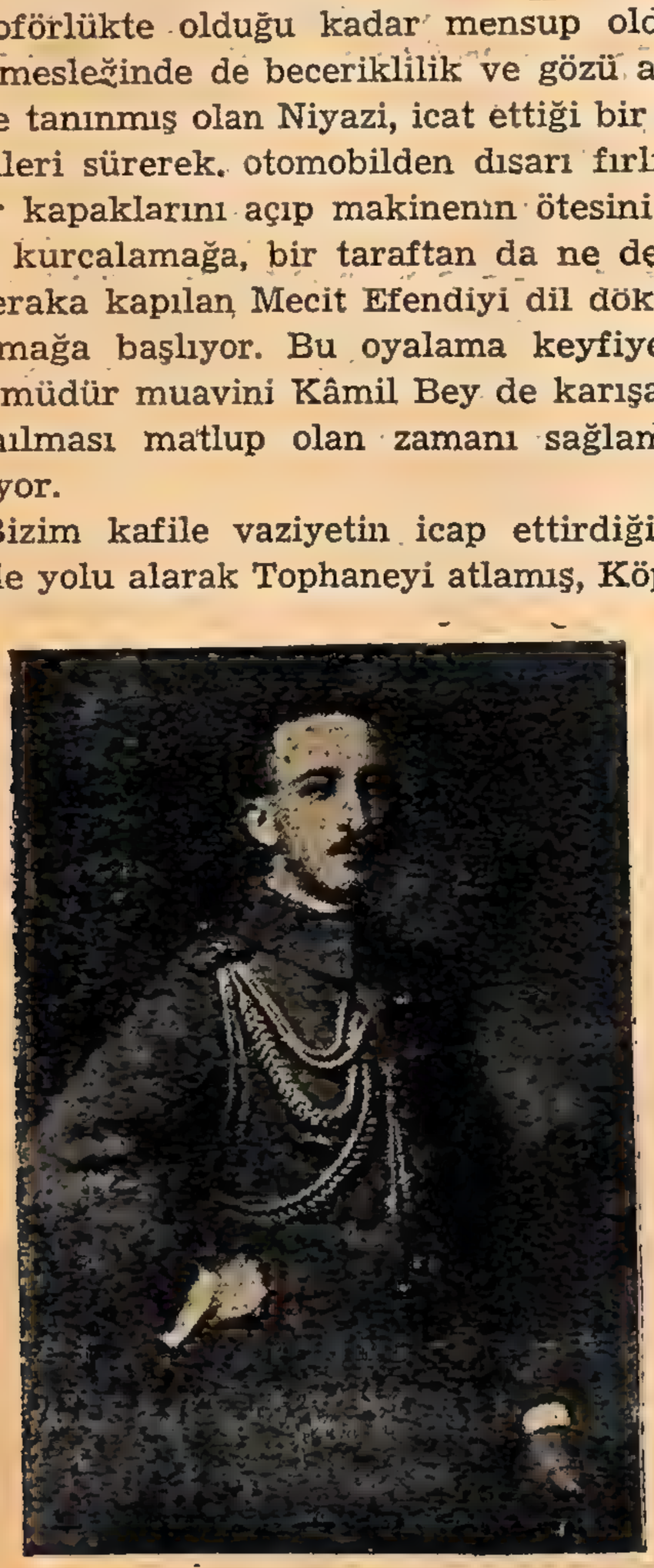

Halife Abdülmecit Efendi ile hudut haricine çıkarılan şehzade Abdürrahim Efendi

Halife Abdülmecit Efendi ile hudut haricine çıkarılan Abdülhamidin kızı Aliye Sultan

yü aşmış, Sirkeciye ulaşmış ve istasyon önünde sıralanmıştı. İstasyon methalinde, alınan tertibat icabı alâkalı memurlardan başka kimse bulunmuyor ve istim üzerinde duran lokomotifin bilinen gürültülerinden başka hiçbir ses duyulmuyordu.

Polis Müdürü Sadeddin Bey, Abdülmecit Efendiye tahsis olunan vagona vali Haydar Beyi bindirdikten sonra, sabık halifenin bendegânının da diğer vagonlara yerleştirilmesine nezaret ediyor ve bir taraftan da temas ettiği saray mensuplarına, Abdülmecit Efendinin ileri vagonda bulunduğu hissini vererek, kopması ihtimalli bulunan feryat ve çığlıkları önlüyordu. O esnada yolculara ait eşyaların yük vagonlarına yükletilmesi işi de bitmiş, verilen emir üzerine harekete geçen lokomotifin tiz düdüğü, bu ibretli sahneyi nihayete erdirmişti.

Hudut haricine çıkarılanlardan Şehzade Osman Fuat Efendi

Biraz sonra polis müdür muavini Kâmil Beyle birlikte Dolmabahçe meydanında bulunuyor, başta Abdülmecit Efendininki olmak üzere ikinci kafileyi teşkil edecek otomobillerin her iki taraftan kesilmiş olan cadde üzerinde sıralanmalarını emrolunan tertibat dairesinde düzenliyordu. Bu iş de çok sürmemişti. Kafilenin öncülüğünü yapacak arkadaşımızla kısa bir görüşmeden sonra biz de yola düzüldük. Kâmil Bey ve ben, kafileyi gözden kaçırmıyacak kadar geride bulunuyor, muhafız kuvvetlerimizi taşıyan otomobil ve kamyonlar da bizi taki pediyorlardı.

Kale dışını tuttuktan sonra, arasıra kafileden ayrılıyor, kâh arazinin vaziyetine göre takip edilen yolun yanlarında, kâ da kafilenin bir hayli ilerilerinde giderek ve yol üzerlerinde bulunan jandarma müfrezeleriyle temas ederek ilerliyor, kafilenin emniyetini temin ediyorduk. Gerçi hatırlanan ve karşılıklı tedbirler alınan hâdiselerle karşılaşmamıştık ama, Ambarlı ile Çobançeşme arasındaki dik yokuşta, çamura batan otomobillerin kurtarılması, bu yüzden de yürüyüşümüzün yavaşlaması, bizleri birhayli yormuş ve üzmüştü. Nihayet, Çatalca istasyonuna varmış, hepsi de üzüntü içinde kıvranmakta olan vali Haydar Bey, Çatalca Mutasarrıfı Celâl, Tahrirat Müdürü İsmail, jandarma kumandanı Binbaşı Süleyman ve Polis Müdürü Sadeddin Bey tarafından karşılanmıştık.

Biraz sonra da çocuklariyle birlikte katardaki hususî vagonuna yerleştirilen sabık halife, alâkalılar tarafından saygı ile uğurlanmıştı.

SON

Halife Mansurun Kokusu

Abbasîlerin en büyük halifelerinden Ebu Cafe-ül-Mansur Cihan tarihinin kaydettiği en parlak zekâlarındandır. Bir gün, Bağdat Sarayının penceresinde otururken sokaktan gayet mahzun bir adamın geçtiğini gördü ve hemen emir vererek huzuruna getirtti:

— Derdin nedir? diye sordu. Adamcağız ağlamağa başladı:

— Sorma yâ Emir-ül-mü'minin, ticaretle meşgulüm, şu kadar yıllık çalışmamın mahsulü evimde gizlediğim külliyetlice bir param vardı, eve hırsız girmiş, yarısından fazlasını almış götürmüş! dedi.

El-Mansur adamı sorguya çekti:

— Evlimisin?

— Evet, ilk karım öldü, geçen yıl tekrar evlendim.

— Yeni aldığın kadın dul mu idi, kız mı idi?

— Dul idi.

— Yaşlı mı?

— Hayır, tazedir.

— Canım.. insanın genç bir karısı olur, vücudu da sıhhatta bulunursa, giden bir mikdar mal için bu kadar kederlenir mi? Şimdi ben sana bir şişe güzel bir koku vereyim, evine git, koku sürünün, zevk ve sefanıza bakın.. Yalnız beni gördüğünü ve bu kokuyu benim verdiğimi söyleme.. Bir kaç gün sonra ben seni çağırtırım, o zaman da çalınan paranın tazminini düşünürüz.. üzülme, keyfine bak!..

Parası çalınan adam sevinç içinde çıkıp gittikten sonra El-Mansur Bağdad Emniyet Müdürünü çağırttı ve şu emri verdi:

— Şehrin bütün kapılarındaki nöbetçilere tenbih ediniz, şehirden çıkacak olanların üstlerini koklasınlar, kim benim bu

(Devamı 251 inci sahifede)

Ali Süaviye ait bir Karikatür

Yazan: AHMET HAMDİ TANYELİ

Siyasî hüviyeti henüz iyice tesbit edilemiyen meşhur şahsiyetlerden biri de Ali Süavi'dir. Bu mütelevvin adam, bence Sultan Aziz devrinin popüler ve cesur bir gazetecisidir. Onun bariz vasfı budur.

Bazı aydınlarımızın sandıkları, yazdıkları gibi ne büyük bir vatanperver, şöhreti nisbetinde bir din âlimi ve ne de bir şarlatandır. Cesaretli ve halkçı bir yazardır, o kadar..

Süavi, gerçi Sultan Aziz devrine şiddetle muhalefet edenlerin ön safındadır. Fakat, Padişahtan ziyade onun çok müteazzım ve müstebid Sadrazamı Mehmed Emin Âli Paşaya ve onun siyasî ve idarî icraatına hücum etmekle tanınmıştır.

Âli Paşa, devletin dış siyasetini büyük bir kiyasetle ve o zamanki matbuat hürriyetini bir anarşiye götürtmemekle hükûmet nüfuzunu ve otoritesini çok iyi idare etmiştir. Bu muktedir ve büyük vezirin ölümünden sonra Sadaret Makamına gelenlerin beceriksizlikleri ve acizleri göstermiştir, ki bu zata yapılan hücum ve tarizler yarı yarıya haksız olmuştur. En meşhur muarızlarından Namık Kemal ve Ziya Paşalar bu hususta yanıldıklarını anlamışlar, nedamet göstermişler ve Âli Paşanın ruhundan af dilemişlerdir.. Süavi de Âli Paşa aleyhindeki bu çok ileri giden muhalefetinden, çok ağır hakaretleri ihtiva eden yazılarından bir pişmanlık duymuştur ve belki de çok muannid bir adam olduğundan hiç bir nedamet hissi duymamıştır.

İstanbul matbuatında, o zaman Avrupada kalem mücahedesi yapanlara karşı açılan hükûmet taraftarı gazetelerde görülen müdafaa ve mukabelelerde Ali Süaviye fazla bir ehemmiyet verilmiş olması, ne onun yüksek, refiklerinin üstünde bir şahsiyet oluşundan, ne de ilminden değil, din âlimi oluşundandır. Her nedense medrese ve medreselerden yetişenlerden saltanat ve onu himaye edenler çok korkmuşlardır. Halbuki bu «kara kuvvet» hiç bir şey değildi. Koyu müteassıb olmaktan, kara cehlini ulema kisvesi altında saklayabilmekten başka bir meziyeti ve hele medenî hiç bir vasfı yoktu.. Şüphe yok ki bir «heyulâ» idi İşte o kadar... Saltanat ve hilâfet son kuvvetini kaybedinceye kadar bu hal devam etmiştir.

Ali Suavinin içki iptilâsı ile alay eden bir karikatürü...

Esasen Tanzimattan sonra saltanat ve hilâfet makamı yarı kudretini kaybetmişti. Sultan Aziz ise bu makama hiç yakışmıyan lâübali harekâtile saltanat kudretini biraz daha düşürmüştür. Artık bu makam tam bir «kudret» olmaktan çıkmıştı. İşte kara kuvvet, kuru taassub, cahil softalık bu yüzden bir «kuvvet» halinde yaşamıştır.

Süavinin bu karikatürü genç Osmanlıların Avrupadaki vatan uğrunda çalıştıkları bir sırada hükûmete sadık olan, politikasını terviç ve medheden bir gazetede, nüshaları çok nâdir bulunan «Resimli İstanbul» da çıkmıştır.

Şevkefsar Kadın Efendinin Abdülhamide Mektubu

Beşinci Muradın Ayvazofski tarafından yapılmış resmi (Aslı Topkapı Sarayı Müzesindedir).

Tarih vesikaları arasında yeni bulunan ve ilk defa Tarih Dünyası tarafından neşredilen bir mektup, İkinci Abdülhamit devrinin mühim bir noktasını aydınlatmaktadır. Beşinci Muradın annesi Şevkefsar Kadın Efendinin bu mektubu, İkinci Abdülhamidin karakteri hakkında da tam bir fikir vermekte, diğer taraftan gene hanedana mensup bir ailenin ne feci şartlar içinde yaşamaya mahkûm edildiğini de göstermektedir.

Yazan:

RESUHİ BAYKARA

Sultan Abdülâzizin hal'ile 30 Mayıs 1876 Salı günü Osmanlı Hükümdarı olarak ayni yılın Ağustosunun otuz birinci Perşembe günü doktorların verdikleri rapora nazaran (Cününu mutbık = Şifa bulmaz delilikle) malûl olduğu tebeyyün ederek mütercim Rüşdü Paşanın Sadrazamlığı ve Midhat Paşanın Şûrayi Devlet Reisliği zamanında bu zevatın önderliği ile hal'edilip Çırağan Sarayında âdeta mahbus olarak oturmasına irade çıkan Beşinci Sultan Murad, efrenci ay hesabile tam üç ay saltanat sürmüş, daha doğrusu aklen malûl olması bu zevki dahi kendisine idrâk ettirememişti.

Kendisinin yerine Padişah olan küçük kardeşi İkinci Sultan Abdülhamid ise, evham içinde yaşayan bir adamdı. Sultan Abdülâzizin tamamile kail olduğu, katli, Bosna-Hersek, Karadağ ve Bulgaristan ihtilâllerini takip eden 1877 - 1878 Rus harbi, bu harbin dört nalla izmihlâle sürüklediği Osmanlı İmparatorluğunda birdenbire artan içtimaî, siyasî nizam ve huzursuzluk, Beşinci Murad taraftarlarının alttan alta sabık hükümdar lehindeki çalışmaları ve bu çalışmaların iki tezahürü olan Ali Süavi ve Aziz Bey Kleant Skaliyeri Cemiyeti vak'aları bu vehmi gittikçe büyülten sebepler oldu.

Bu arada Beşinci Muradın annesi Şevkefzar Kadın Efendi de boş durmuyor, oğlunun iyileşerek tekrar Osmanlı tahtına geçebilmesi için okuyuculara, hocalara müracaatla derdine deva arıyordu. Abdülhamid ise bu faaliyetlerden haberdardı ve bu hususa dair üfürükçülere, hocalara yazılan mektuplar elinde idi. Ne kadar mevsuk olduğu bilinemezse de dolaşan rivayetlere nazaran mütercim Rüştü ve Midhat paşalar Sultan Muradı hal'ile Abdülhamidi cülûs ettirirken kendisinin elinden, biraderi kesbi âfiyet eylediği takdirde taht-tan feragat edeceğini müteahhid bir senet almışlardı.

Gerek devletin malî müzayakası ve ge-

rekse sabık hünkârın eline geçecek paralarla yeni entrikalar çevirmesi ihtimal ve korkusu Abdülhamidi Sultan Murada muayyen olan tahsisatını vermekten alakoyuyordu. Padişahın şehzadeliğinden beri malûm olan hasisliği ve Muradın çok mühim bir yekûn tutan eski borçlarının ödenmesi meselesi de bunlara inzimam edince Çırağan Sarayında oturan mahlû' Hâkanın müthiş bir malî müzayakada kalmasını intaç eyliyordu.

Bu sebeple oğluna ayrılan tahsisattan bir senede ancak bir aylığını alabilen Şevkefzar Kadın Efendi Sultana aşağıdaki mektupla müracaat ederek tahsis edilen paranın verilmesini istirhama mecbur olmuş ve kendilerinin Padişahın en sadık bendeleri olduklarını temin ve tekidden kendini alamamıştır:

Şevketlû mehabetlû Pâdişahı adalet-penah Efendimiz Hazretleri..

Cenâbı mükevvin-ül-kâinat ve zâtı merhamet-sıfât Hazreti Hilâfetpenâhilerini ezdiye-i şân ve ömrü efzunile mesrur buyursun âmin. Evvel Allah ve sonra Padişahımız Efendimiz Hazretlerine min gayri haddin maruzai nâçizanemin veçhi şudur ki paraca müzayakamız müşted olduğundan lûtfen ve merhameten maaşımızın ihsan buyrulmasını kendimiz baş cümle çoluk ve çocuklarımız zâtı adaletsımat Efendimiz Hazretlerine iltica ve niyaz eyleriz. Çünkü bu kul ve cariyeleri kimselere kıyas olmadığımızdan ve siz Padişahımızdan gayri melce' ve penahımız olmadığından ve her ne kadar müzayakai hal olmuş olsa dahi şu biz bîçâre penâhınıza sığınmış kullarını sefil ve sergerdan bırakmak şânı şâhanelerine şâyeste değildir. Bir senede bir maaş ihsan buyurdunuz. Bununla bu kadar çoluk ve çocuk idare olunmıyacağı malûmu şâhaneleridir. Evvel Allah sonra siz Efendimizden gayri hiç dayandığımız ve güvendiğimiz yoktur. Ruzişeb edikei saltanatta bâkemal olmanız için duacı kullarınız ihsan buyurur iseniz yiyip giyeceğiz. İhsan buyurmaz iseniz merhametinize güvenip dua edeceğiz. Velinimetimiz Efendimizsiniz. Ümid ederiz ki bu derece müzayakamızı bilmiş olsanız bize âhü figan ettirmezsiniz. Allah için bize merhamet buyurun. Bizi bu derece dilhun buyurmayın. Herhalde lûtfunuza sığındık. Emrü ferman Padişahımız Efendimiz Hazretlerinindir.

Cariyeleri: *Şevkefsar*

Hürriyet Abidesi

(Baş tarafı 324 ncü sayfada)

Mahmut Şevket Paşanın mezarı

bu satırların yazıldığı sırada da (Nisan), bir karıştan fazla su bulunuyordu.

Hürriyet şehitleri 14 Nisan 1909 da büyük bir cenaze töreni yapılarak gömülmüşlerdir. Tabutlar kırmızı ve yeşil bayraklara sarılmış ve Hareket Ordusundaki silâh arkadaşları tarafından taşınmıştı; ve Enver Bey (Enver Paşa) bir nutuk söylemişti. Hareket Ordusu Kumandanı Mahmut Şevket Paşa da, Âbide-i Hürriyetin civarında kendisiyle şehit düşen iki yaveriyle müstakil bir açık türbede yatmaktadır. O devrin kahramanlarından Talât Paşa merhumun Berlinden getirilen kemikleri de, 1944 te Âbide-i Hürriyet yanında hazırlanan bir kabire konulmuştur.

Bu satırlar yazılırken Âbide-i Hürriyette, inşası tarihinden beri bekçilik yapan Rizeli Hüseyin Ağa, Hürriyetiebediye tepesiyle âbide civarındaki çamları ve ağaçları kendi eliyle dikip yetiştirmiş emektar bir ihtiyardır.

Reşad Ekrem KOÇU

Ab-ı hayat içen Davutpaşa

(Baş tarafı 329 uncu sahifede)

Davut paşa'nın kızı ve hareminin de parmaklık içinde taşları dururmuş. Acaba bunları tahribin maddî cezasını bir tarafa bırakın manevî günahı yok mudur? İnsan Türk İstanbulun Türklüğünü kendi eliyle bu kadar tahrib eder mi?

Davutpaşa Kasrı:

Sahası ve kışlası: Bizanslılar zamanında birtakım törenler yapılan, saltanat değişikliklerinde tâç giyme merasimi icra edilen bu geniş ve stratejik sahaya (Hammere göre hebdomon) derler ve yine o civardaki saray ve mahkemeye dahi o isim verilirdi. İşte Davutpaşa sahası burasıdır. Topkapısından gidilir ve Veliefendi çayırının üstündedir.

Bu yerin askerî bir ehemmiyeti vardır. Vaktiyle Rumeli taraflarına giden ordular için toplanma ve yeniçeriler zamanında talim ve ordunun yürüyüşe geçmesi için başlangıç yeridir. Bir devlete harp ilân olunduğu zaman bu Davutpaşa sahasında otlaklar kurulur ve tuğlar dikilirdi. Rumeliye seferde padişah orduyu bu sahraya kadar teş' yi eder ve avdetinde yine oradan karşılardı. Asker giderken Küçük Çekmece köprüsünden geçerken sayılır. Kışlada ve bu sahada Davut Paşanın bilemediğimiz binalarından eser yoktur. XVI'ıncı asırdan kalma Sancak Köşkünün duvarları kalmış. Yalnız bir Davut Paşa köşkü vardır ki iki kat olan bu bina XVII'inci asra kadar götürülmektedir. Bu köşk muhtemeldir ki Sultan Ahmet camii mimarı Mehmet ağa tarafından yapılmıştır. deniliyor. Hadikatülcevami' (Cilt. I. S. 298) Davutpaşa sarayı camii Avcı Sultan Mehmet tarafından yapılmıştır deniyor. Avcı buraya av esnasında geldiğinde kalırmış. Vaktiyle etrafı ağaçlarla örtülü ve mazbut olan bu binanın kapalı menfezleri yıktırılarak içinin tahribine bilinmiyerek sebep olunmuş ve bina maalesef çıplak bir halde bırakılmıştır. Davutpaşa kasrı diye mâruftur. Klâsik ve mükemmel bir mimari âbidemizdir. Askerî geçit resmi ve manevralar bu mürtefi ve zarif binadan seyredilmiştir. Netekim 1264 (1848) de Sultan Mecit Veliefendi sahasında askerî manevrayı buradan tekib etmiştir. 1265 (1849) da redif askerleri talimi de burada yapılmıştır (8).

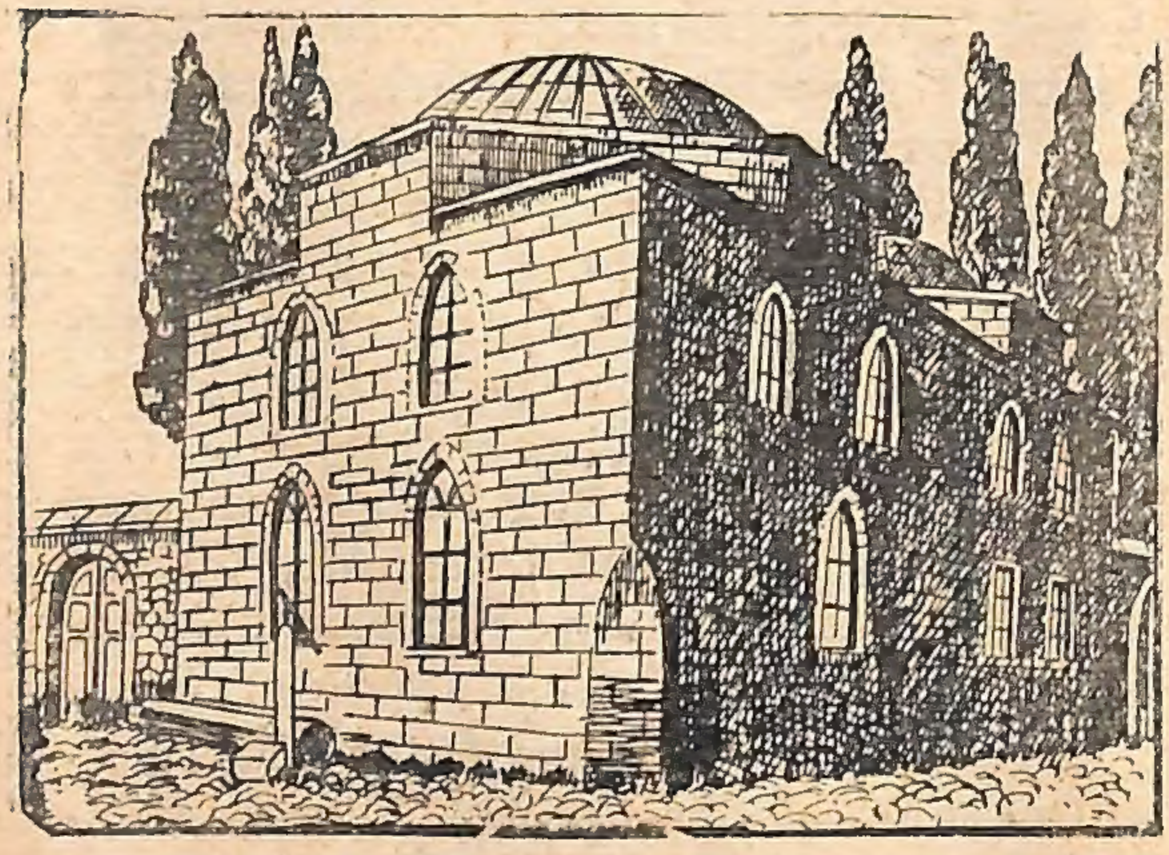

Halen yerinde Davutpaşa Orta Mektebi bulunan Davutpaşa ilk mektebinin 1310 (1892-93) hareketinden önceki durumu (Fotoğrafından yaptım)

Davutpaşa vakıflarından bir kısmı:

Bursada Davutpaşa hamamı .....(1485) de yapılmıştır. Bitpazarındadır. Bunu yaptırdığı zaman İkinci Sultan Bayezit'in veziri âzâmıdır. Hamam halâ (9) mobilya mağazasıdır. İstanbuldaki sitesinin vakıflarına karşılıktır. Üsküpte de evkafı vardır.

İçme suyu:

Vefre kasabasına getirilen içme suyu Davut Paşanındır. Manastır su yollarını yaptırdı.

Dimetokada vakıfları (10):

Maalesef bu Paşaelimizin şehri millî hudutlarımız dışındadır. Evkafın bugünkü vaziyetinden ve orada yaptırdıklarından haberimiz yoktur. Binalar neden ibarettir. bilemiyoruz? Kendisi esasen Rumelili idi. Tekaütlüğünden ölümüne kadar zamanı da burada geçmiştir.

Rahmetli Davutpaşa âbıhayatı içmeseydi ben onun hakkında söylenenlerin mühim bir kısmını sıralıyarak bu satırları yazar mıydım.

Ebediyen ölmüşlerden değil ebediyen yaşayanlardan bahsolunur. İşte âbıhayatı onun gibi içmeli ve onun gibi yaşamalı; Ne mutlu dünya ve ahret komşum Davut Paşa'ya.

Dr. Süheyl ÜNVER

---

(8) Lütfi tarihi Cilt 8. S. 165 ve S. 191 Dostum Muhiddin Hattatoğlu Davut paşa dosyasından.

(9) Bursa hamamları. Bursa Halkevi neşriyatından N. 5. 1935. Davutpaşa hamamı hakkında Şer'iye sicillerine dayanan mühim izahat vardır.

(10) Davutpaşa orta mektebinde. Derbendzâde İzzeddin'in tarihi levhasından 1927

İkinci Mahmudun Kızları

(Baş tarafı 318 inci sahifede)

ra 22. Mart. 1835 de bir erkek çocuk dünyaya getirdi. O devre kadar Sultanların erkek evlâtları yaşatılmaz şeklinde bir söylenti halk arasında kök salmıştı. Her hangi bir hâdise ile teyidi mümkün olmayan bu söylentiler, ihtimal kardeş öldürme nizamının tesiriyle yaratılmış ve bazen vehimli Padişahların damatlara veya Sultanzadelere karşı gösterdikleri kuşku ve huşunetle kuvvetlenmişti. Memleketi bütün tarihi ve ananesiyle beraber muazzam bir şark nizamından, yepyeni bir âleme, Batı medeniyetine doğru hareket ettirmek kudretini gösteren İkinci Mahmud, bizzat kendi hayat ve muhitinde de büyük yenilikler yapıyordu. Bu doğum hâdisesi karşısında, bir Avrupalı hükümdar gibi davranarak kızının sarayına gitmiş, yeni evlileri tebrik ederek torununu okşamıştı. O tarihten sonra, Sultanların evlâtları yaşatılmaz şayiası bir daha ağza alınmayacak, ve Şehzadelerin çocuk sahibi olmasına müsaade edilmezken, Mahmud'un oğlu Abdülmecid, bu yasağada nihayet verecekti.

Saliha Sultan, Ancak 32 yıl yaşadı. Babasının ölümünden dört yıl sonra, 5. Şubat. 1843 de Fındıklıkdaki sarayında vefat etti. Sultan Mahmud türbesine gömüldü. Abdülhamid adı verilen oğlu da iki yaşında ölmüştü.

Âdile Sultan, ailesi için yazdığı Tahassürname isimli manzumede, Saliha Sultana şu mısraları tahsis eylemiştir:

Saliha Sultan hemşirem biri
Asuman-ı Devletin meh peykeri
Sevgili bir anesi Âşûbucan,
Ayrılıp bir danesinden biaman.
Şah babamız lutf-u ihsan eyledi.
Kim Halil Paşaya akdetmiş idi.
İftiraka uğradı pek çekdi gam,
Yarelenmiş bağrını deldi sitem.
Hüsn-ü ahlâkı güzel masum idi.
Merhametli, misli yok merhum idi.

Sultan Mahmud, ölmeden Mihrumah Sultanın mürüvvetini de gördü. Ondan ve kardeşlerinden gelecek makalemde bahsedeceğim.

Adnan Giz

Medüz gemisinin batışı

(Baş tarafı 320 nci sahifede)

Sal, kayalıktan ayrıldığının on ikinci günü, La Méduse'ü arayan Argus tarafından görüldü; fakat brik, salın yanına gittiği zaman, üzerinde, 152 kazazede yerine, çıplak, vücutları kan içinde, baygın, hattâ yarı ölü ancak 15 insa nbuldu. Öbürleri ne olmuştu?.. Ölmüşlerdi, bir kısmını deniz almıştı, bir kısmı intihar etmişti, bir kısmı tahammül edemiyerek can vermişti, ve diri kalanlar, galiba, son ölüleri yemek cesaretini gösterebilenlerdi!.. Burası asla kurcalanmadı.

Médusel'ün salı Fransada bir fırtına kopardı; herkes, yegâne mes'ul olan ve burnu kanamadan kurtulan süvarinin ağır bir mahkûmiyetini beklerken, kraliyet hükûmeti, bu partizanın eski hizmetlerini unutmadı, onu, bu faciadan sorumlu dahi bulmadı. Yalnız devrin büyük ressamlarından Gericault bu faciadan ilham alarak ve vakayı hurda teferruatına kadar etüt ederek, romantizmin şaheserlerinden biri olan «Méduse'ün Salı» adındaki büyük tablosunu yaptı ki bu nefîs eser, bugün Louvre müzesindedir.

Halife Mansurun Kokusu

(Baş tarafı 346 ncı sahifede)

kokumdan sürünmüş ise, derhal yakalayıp bana getirsinler!. dedi ve emniyet müdürüne de aynı kokudan bir şişe örnek verdi.

İki gün sonra Emniyet Müdürü, genç, gürbüz ve güzel bir delikanlıyı halifenin huzuruna çıkardı. El-Mansur:

— Delikanlı! sen filân yerde oturan filân tüccarın genç karısının ma'şukusun.. Karı, kocasının paralarını sana yediriyor, sen de, fakir olduğun için paralar suyunu çekinceye kadar bu macerayı göze aldın, tüccarın paralarını şehir dışında bir yere gömüyorsun, nihayet bugün bu paraları gömdüğün yerden çıkarıp Bağdat'dan kaçmağa karar verdin, hiç inkâra sapma, yanına katacağım adamlarla git o kötü parayı bana getir, hayatını gençliğine bağışlıyayım! dedi.

Delikanlı El-Mansur'un ayaklarına kapanarak sözlerinin tamamen hakikat olduğunu söyliyerek suçunu i'tiraf etti.

Ahmed Bülend

İstanbul Sergisinde Tarih Dünyası paviyonu ve tarihî kıyafetleriyle paviyonda çalışanlar

Fiyatı 50 Kuruş